

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

**Trestný čin nebezpečného pronásledování
podle § 354 TZ**

Diplomová práce

Tereza Řeháková

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Praha, červen 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 6. 2016

.....

Tereza Řeháková

Poděkování

Děkuji JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné podněty při psaní mé diplomové práce a za jeho vstřícný a ochotný přístup.

Dále bych ráda poděkovala mým rodičům za podporu, kterou mi poskytovali po celou dobu mého studia a především za jejich nezměrnou trpělivost. Stejný dík patří i mé vrátecké babičce za její péči a za to, jakou mi vždy byla oporou.

Obsah:

Seznam zkratk	(6)
Úvodem	8
1. Fenomén stalking: pojem, vývoj a mýty	10
1.1 Problematika přesné definice stalkingu	10
1.2 Stalking v běhu staletí: historický náhled	11
1.2.1 Známé případy stalkingu z 20. století	12
1.3 Stalking dnes: demytizace	14
1.3.1 Nejčastější mýty	15
2. Formy stalkingu	16
2.1 Jde o stalking?: Nejčastější projevy a metody	17
2.2 Specifické formy stalkingu	19
2.2.1 Ex-partner stalking	20
2.2.2 Cyberstalking	22
2.2.3 Celebrity stalking	24
3. Antistalkingová legislativa v ČR	25
3.1 Cesta k přijetí právní úpravy stalkingu	25
3.2 Možnosti postihu stalkingu před 31. 12. 2009	26
4. Pachatel	27
4.1 Typologie pachatelů	28
4.1.1 Skoler: psychopatologický přístup	28
4.1.2 Mullen a kol. : motivační vzorce	29
4.1.3 Boon & Sheridanová: komplexní dělení pro policejní praxi	30
5. Oběť	33
5.1 (Nejen) psychické následky stalkingu na oběť	34
5.2 Pomoc obětem pronásledování	35
5.3 Zákon o obětech trestných činů	38
5.3.1 K obsahu zákona	39
5.3.2 Práva oběti	40
6. Trestný čin nebezpečného pronásledování dle § 354 TZ	44
6.1 Skutková podstata	46

6.1.1 Objekt.....	48
6.1.2 Objektivní stránka.....	49
6.1.3 Subjekt	53
6.1.4 Subjektivní stránka	53
6.2 Kvalifikovaná skutková podstata.....	54
6.3 Problematika výkladu některých legislativních pojmů.....	56
6.3.1 Pojem dlouhodobosti	57
6.3.2 Pojem způsobilosti vzbudit důvodnou obavu	58
6.4 Souběh s dalšími trestnými činy	59
6.5 Trestání nebezpečného pronásledování	62
6.5.1 Polemika nad výší trestní sazby.....	63
6.5.2 K účinnosti trestních sankcí.....	65
6.6 Procesní hledisko: související ustanovení.....	66
6.6.1 Vazba	66
6.6.2 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu.....	67
6.6.3 Stíhání se souhlasem poškozeného	67
6.7 Praktické shrnutí: problémy spojené s případy stalkingu v aplikační praxi a jejich možná řešení	69
7. Nebezpečné pronásledování v zahraničních právních úpravách	70
7.1 Itálie	71
7.2 Velká Británie	73
7.3 USA	75
Závěrem	76
Použitá literatura	78
Název diplomové práce v anglickém jazyce	83
Resumé.....	84
Summary.....	86
Seznam klíčových slov	88
Key word list.....	88

Seznam zkratek

Vnitrostátní právní předpisy

LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR ze dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1960 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Zahraniční právní předpisy

c.p.	trestní zákoník Italské republiky
PHA	Protection from Harassment Act 1997 (Velká Británie)
dStGB	trestní zákoník Spolkové republiky Německo
öStGB	trestní zákoník Rakouské republiky

D'allora innanzi dico che Amore signoreggiò la mia anima, la quale fu sì tosto a lui disponsata, e cominciò a prendere sopra me tanta sicurtade e tanta signoria per la virtù che li dava la mia imaginazione, che me convenia fare tutti li suoi piaceri compiutamente.

Dante Alighieri (Vita nuova, cap. II)¹

¹ *Láska opanovala mou duši, která se s ní zasnoubila tak rychle a počala silou, kterou jí dávala má obrazotvornost nabývat nade mnou takové jistoty, že jsem musel bez výjimky plnit všechna její přání.*

*Dante Alighieri (Nový život, kapitola II),
překlad JANOVSKÝ, E., PODROUŽEK, J.,
Praha 1945*

Úvodem

Dante Alighieri, jehož slovy jsem si dovolila uvést tuto diplomovou práci, psal své básně a sonety pro Beatrici - ženu, která byla v jeho očích božskou bytostí. O síle lásky a tragédii lásky neopětované již byly napsány tisíce sonetů a básní. Začtete-li se do některých děl takových velikánů, jakými jsou Alighieri či Shakespeare, občas se nemůžeme ubránit pocitu, že balancují na tenké hranici mezi vroucnou láskou a posedlostí. A od takové posedlosti je to už jen krůček k tématu, kterým se budu zabývat ve své diplomové práci.

V této práci budu nadále používat pojem „stalking“ pro označení širšího pronásledování jako širokého jevu se všemi jeho psychologickými a společenskými aspekty. Pojmem „nebezpečné pronásledování“ pak budu označovat konkrétní trestní jednání a právní úpravu tohoto jevu.

Ke zpracování fenoménu stalkingu a s ním související problematiky právní úpravy nebezpečného pronásledování mě nepřivedla pouze atraktivita tématu, ale i zkušenost z osobního života. Čtenáři chci touto diplomovou prací poskytnout možnost porozumět trestnému činu nebezpečného pronásledování v širším kontextu stalkingu jako takového. Domnívám se, že nebezpečné pronásledování musí být nahlíženo nejen z právního hlediska, ale i z perspektivy psychologické a společenské. Ucelené uchopení této problematiky považuji za nezbytné pro možnost kritického posouzení, je-li stalking v maximální možné míře vystižen skutkovou podstatou trestného činu nebezpečného pronásledování a zároveň chceme-li posoudit efektivitu dostupných právních nástrojů v procesu potírání trestné činnosti tohoto druhu. Cílem této diplomové práce je tedy poskytnutí komplexního náhledu na trestný čin nebezpečného pronásledování v kontextu stalkingu jakožto aktuálního společenského problému a z něho vycházející analýza současné právní úpravy. Pro účely této diplomové práce jsem se rozhodla čerpat nejen z české, ale i ze zahraniční literatury a stejně tak závěrem této práce poskytují čtenáři možnost komparace české právní úpravy s vybranými úpravami zahraničními.

Práci jsem rozdělila do několika logických částí, přičemž v první z nich se zabývám pojmem samotného stalkingu a vývojem jeho chápání v průběhu historie. Zároveň se zaměřuji na vyvrácení nejčastějších mýtů a dezinformací, které se v souvislosti s ním objevují.

Následně se věnuji formám, v jakých se můžeme se stalkingem setkat, přičemž vypichuji ty nejběžnější a nejaktuálnější, včetně pronásledování celebrit, které stálo u zrodu prvních legislativních úprav pronásledování ve světě. Odtud se přesunuji k tématu antistalkingové legislativy u nás a možnostem postihu stalkingu před vstupem zákona č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník) v účinnost.

Psychologickým exkurzem do mysli jednotlivých typů pachatelů se snažím čtenáři přiblížit komplikovanou podstatu tohoto fenoménu. Při managementu případů stalkingu je dle mého názoru pochopení psychologie pachatele a jeho motivací stěžejní. Vysokou závažnost stalkingu demonstruji prostřednictvím pojednání o možných dopadech pronásledování na oběť a její život, kde zdůrazňuji nezbytnost zohlednění subjektivního vnímání oběti při posuzování škodlivosti pronásledování. Značnou část diplomové práce na tomto místě věnuji i tématu pomoci obětem trestných činů.

V šesté kapitole se detailně věnuji právní analýze nebezpečného pronásledování. Zaměřuji se zejména na rozbor znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu a neopomím ani praktickou problematiku neexistujících legálních definic u stěžejních pojmů použitých zákonodárcem v konstrukci této skutkové podstaty. Závěrem šesté kapitoly zmiňuji některá ze souvisejících ustanovení trestního práva procesního, která mají přímý vztah k trestnému činu nebezpečného pronásledování.

V poslední kapitole této diplomové práce se věnuji komparaci české zákonné úpravy se zahraničními úpravami pronásledování, přičemž nejširě rozebírám právní úpravu pronásledování v Italské republice. Jelikož se v předchozí kapitole věnuji kromě jiného i právní úpravě pronásledování ve státech nám nejbližších (SRN a Rakousko), rozhodla jsem se pro komparaci v kapitole sedmé zvolit úpravy zemí vzdálenějších, a to právě Itálie a dále pak Velké Británie a spíše stručněji i úpravě v USA.

Tato diplomová práce reflektuje právní stav ke dni 23. 6. 2016.

1. Fenomén stalking: pojem, vývoj a mýty

Chceme-li se blíže zabývat problematikou trestného činu nebezpečného pronásledování, je zapotřebí nejprve patřičně porozumět fenoménu, který se zákonodárce pokusil postihnout formulací jeho skutkové podstaty. Důkladné nahlédnutí „do zákulisí“ tohoto nestandardního jevu a pochopení jeho čiré podstaty zbavené mýtů a dezinformací, je nezbytným základem a východiskem pro další zkoumání tohoto trestného činu, který je v české legislativě stále relativně novým.

1.1 Problematika přesné definice stalkingu

Termín stalking vychází z angličtiny. Sloveso „to stalk“ pak překládáme do češtiny nejlépe jako sledovat, stopovat, či plížit se za kořistí.² Z pouhého překladu již můžeme vycházet, jde-li nám o základní pochopení jednání pachatele. Toho si můžeme dosadit do role lovce, který se zaměřil na dostižení a uštvení své kořisti. Pouze s tím rozdílem, že kořistí zde není lovná zvěř, nýbrž lidská bytost. Čírtková výstižně popisuje stalking jako systematické a excesivní obtěžování a pronásledování určité osoby nevyžádanými projevy zájmu či pozornosti.³

Národní centrum pro oběti trestných činů při americkém Ministerstvu spravedlnosti uvádí ve své příručce věnované problematice stalkingu, že „*stalking vytváří nejistotu, vzbuzuje strach a může zcela narušit životy. Může zahrnovat těžké, až smrtící násilí, být zjevným kriminálním jednáním, ale může se jevit i zdánlivě nevinně. Je schopno vzbudit v oběti strach o osobu vlastní i o druhé.*“⁴ Na příkladu této (a bezpočtu dalších definic) vidíme, že vytvoření vyčerpávající definice chování, které označujeme jako stalking, je úkolem vskutku nelehkým, troufám si dokonce tvrdit, že takřka nemožným. Stalking často nemusí být ničím vážnějším než cíleným opakováním zdánlivě obyčejného nebo rutinního chování. Hlavním problémem pro zákonodárce pak je fakt, že není možné pod pojem stalkingu zahrnout jen jeden druh chování, který lze snadno definovat z právního hlediska a následně zakázat: spíše zahrnuje celou řadu

² COLLYAH, Bruce. *English-Czech dictionary: Anglicko-český slovník*. 1.vyd. Praha: Fin, 2006. Finder dictionaries, s. 1061

³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 212

⁴ THE NATIONAL CENTER FOR VICTIMS OF CRIME. *Stalking*. Updated. Washington, D. C: U. S. Dept. of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2004

aktivit. Stalker může obtěžovat oběti zcela zjevně protiprávním jednáním, jako obscénními telefonáty nebo fyzickým násilím. Často však stalker neohrožuje svou kořist otevřeně a zjevně, ale spíše chováním, které se jeví jako běžné, neškodné a samo o sobě nenezákonné.⁵ V takových případech pak „pouze“ sleduje oběť po cestě do práce nebo postává na ulici v blízkosti jejího bydliště.

V množství pokusů o co nejpřesnější definice, se kterými jsem se setkala při sepisování této práce, na mě nečekaně výstižně zapůsobila věta, kterou Boon a Sheridan přirovnávají stalking k umění: „*neumíme jej definovat, ale poznáme ho, když ho vidíme.*“⁶

1.2 Stalking v běhu staletí: historický náhled

Do povědomí veřejnosti se popsany soubor chování vžil pod pojmem „stalking“ až v 90. letech 20. století, kdy ho poprvé použili a definovali ve svých studiích američtí autoři Meloy a Gothard jako úmyslné, škodlivými úmysly vedené, opakované sledování a obtěžování jiného, které ohrožuje jeho či její bezpečnost.⁷ Dávno před vznikem psychiatrie jako vědní disciplíny se podobnými vzorci chování zabývali už i starověcí lékaři a filosofové, například Hippokrates, Galén či Plútarchos.

Dnes se fenoménem stalkingu zabývají mnohé vědní obory jako například kriminologie či forenzní psychologie. Vzorec chování popsany dvojicí Meloy a Gothard byl však znám dávno předtím, než se mu dostalo pojmenování. V 18. století jej zkoumali nejprve odborníci z oboru psychiatrie, tehdy ještě jako případ tzv. erotomanie⁸, tedy bludné představy nemocného, že jiná, často neznámá osoba je do

⁵ BOON, J., SHERIDAN, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession: Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*. 1. vyd. Chichester: John Wiley & Sons, 2002, s. xxii v předmluvě

⁶ BOON, J., SHERIDAN, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession: Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*. 1. vyd. Chichester: John Wiley & Sons, 2002, s. xxii v předmluvě

⁷ MELOY, J (ed.). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 2

⁸ Erotomanií rozumíme poruchu osobnosti, na jejímž základě je člověk přesvědčen, že určitá osoba je do něho/ní hluboce zamilovaná a nedostatek opěťované pozornosti si pro sebe racionálně, avšak bludně vysvětluje. Stejným termínem bývá označována i hypersexualita. Definice převzata z MILLER, B., *Encyclopedia & dictionary of medicine, nursing, and allied health*. 7. vydání. Philadelphia: Saunders, 2003.

něj/ní zamilovaná. Ve výzkumu pokračovali psychiatři i v běhu následujících let a století.

Francouzský psychiatr De Clérambault v jedné ze svých raných studií popisuje případ jisté Francouzky, zcela přesvědčené, že ji miluje anglický král Jiří V. Anglické obchodníky a jiné návštěvníky připlouvající do Francie považovala za posly lásky vyslané králem samotným. Od roku 1918 podnikla několik výletů do Anglie, aby následně trpělivě vyčkávala před Buckinghamským palácem a každý pohyb závěsu si vykládala jako signál od krále. Trvala na tom, že mezi ní a králem existuje výjimečný vztah, tvrdí: „Král mě možná nenávidí, ale nemůže zapomenout. Nikdy bych k němu nemohla být lhostejná, stejně tak on nemůže být lhostejný ke mně.“⁹

Za kořeny stalkingu bychom se mohli vypravit i do klasické literatury. Existují domněnky, že posledních 25 ze Shakespearových Sonetů odrážejí jeho obsedantní fixaci a pohrdavé pronásledování jisté „temné dámy“. Zcela zjevně se v nich zrcadlí obscénnosti, výhrůžky, paranoia a iracionalita.¹⁰ Další příklady chování typického pro stalkery, jak je popisujeme dnes, bychom našli i v dílech italských klasiků jako jsou již na počátku zmíněný Alighieri, Petrarca či v Boccacciově Dekameronu.

1.2.1 Známé případy stalkingu z 20. století

Přesuneme-li se zpět do ne tak vzdálené minulosti, musíme zmínit několik případů, které otřásly společností a přispěly tak k první inkorporaci stalkingu jako trestného činu do právních řádů západního světa. Ve druhé polovině 20. století začala vznikat řada dodnes platných a respektovaných studií na téma stalking i v oblasti kriminologie. Čím dál častěji se stávalo, že mnohé z případů stalkingu dostávali do rukou soudci, nikoli a priori psychiatři a z ryze psychiatrického problému se „umanuté obtěžování druhé osoby nevyžádanou pozorností“ pozvolna stává problémem pro vědní obory s těsnou vazbou na kriminalitu.¹¹

⁹ LLOYD-GOLDSTEIN, Robert. De Clérambault On-Line: A Survey of Erotomania and Stalking from the Old World to the World Wide Web. In MELOY J.R. (ed.). *The Psychology of Stalking : Clinical and Forensic Perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 193-195.

¹⁰ PINALS, Debra A. (ed.). *Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches*. New York: Oxford University Press, 2007., s. 3

¹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking)*. Dostupné na <http://www.psychomost.cz/view.php?cisloclanku=2008040002>

Je nasnadě, že se první případy, které pronikly na veřejnost prostřednictvím médií, týkaly téměř výhradně slavných osobností. Jedním z nejznámějších se stal případ Johna Hinckleyho, který začal být posedlý láskou k herečce Jodie Foster, jež ztvárnila hlavní hrdinku filmu *Taxikář* (který Hinckley opakovaně zhlédl a postupně nabýval bludného představy, že tyto city jsou vzájemné). Aby jí mohl být nablízku, nechal se zapsat na Yaleovu univerzitu, kde herečka v té době studovala. V březnu 1981 spáchal atentát na prezidenta Reagana. Ve výpovědi uvedl, že jeho motivem bylo získání hereččiny pozornosti. Hinckley byl shledán nepřičetným, exkulповán a umístěn do Nemocnice Svaté Alžběty ve Washingtonu D. C., kde setrvává dodnes.

Případ, který vévodil předním stránkám novin o několik let později, bývá často označován za hybatele událostí a tím, co vedlo ke vzniku vůbec prvního antistalkingového zákona v Kalifornii v roce 1990. Tímto případem byla vražda herečky Rebecca Schaeffer jejím fanouškem Robertem Bardo v roce 1989. Ten si nejprve najal detektivní agenturu, aby mu zjistila hereččinu adresu. Rozezlen tím, že jeho modla „ztratila nevinnost“ účinkováním v černé komedii *Scenes from the Class Struggle in Beverly Hills*, vydal se k jejímu domu. Schaeffer mu dala autogram v naději, že se Bardo upokojí a odejde. Ten jí oznámil, že přišel, aby ji zachránil. V příští vteřině po herečce vystřelil.

Ačkoli je síla médií mocná, přikláním se k názoru, že hlavním důvodem pro vznik již zmíněného zákona byl neúnosný tlak ze strany bezradných soudců, kteří měli takřka svázané ruce, co se týče přibývajících případů domácího násilí. U nich se totiž soudní zákazy přiblížení se k oběti velice často mýjely účinkem.¹²

Můžeme říci, že dnešní doba stalkerům „přeje“. S tím, jak se zmodernizovaly komunikační technologie, rozšířila se též škála způsobů, které umožňují stalking nadneseně řečeno z pohodlí a bezpečí vlastního obýváku. Téma tzv. kyberstalkingu by nemělo být opomíjeno, proto mu níže věnuji vlastní kapitolu.

¹² BOON, J., SHERIDAN, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession: Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*. 1. vyd. Chichester: John Wiley & Sons, 2002, s. 89.

1.3 Stalking dnes: demytizace

Jak již bylo zmíněno, případy stalkingu byly pro média odjakživa atraktivním tématem a právě díky silné medializaci pronikl pojem stalking a s ním nutně spojené mýty do obecného povědomí veřejnosti i u nás. Není žádným tajemstvím, že média často působí vůči realitě jako křivá zrcadla. Deformují ji, vytvářejí iluzi čehosi absurdního a lidská mysl má často tendenci tento pokroucený obraz brát za věrný realitě.

Nejčastěji vznikají omyly v chápání dynamiky stalkingu skrze informace zpravodajské, nemenší vliv mají ovšem i média zábavní – film a beletrie. Skrze zpravodajství se obvykle dozvídáme o závažných případech stalkingu často končících fyzickým napadením či těch, týkajících se slavných osobností. Typické jsou pro ně rysy šokující, násilné, tragické. Tím pak v očích veřejnosti vzniká domněnka, že právě toto je stalking ve své podstatě. Studie taktéž prokázaly, že na rozdíl od hollywoodských filmů, pronásledovatel ne vždy své oběti výslovně vyhrožuje během pronásledování samotného či před potencionálním násilným aktem. V návaznosti na tuto studii bylo mimo jiné nezbytné podrobit revizi první zákony týkající se stalkingu – výslovná výhrůžka již nebyla podmínkou pro zahrnutí chování pronásledovatele pod skutkovou podstatu trestného činu stalkingu.¹³ Opačným pólem, který bere dynamiku stalkingu na lehkou váhu, je obraz hrdiny z knihy či filmu, který i přes výslovný odpor pronásleduje svou vysněnou a nakonec také získá její přízeň - právě díky své vytrvalosti.¹⁴ To nás může vést k úsudku, že filmový pronásledovatel je vrcholně romantickým hrdinou a že takový příklad je vlastně následováníhodný, protože ve filmu se osvědčil. Pokud samozřejmě pomineme všechna příkoří a utrpení, které to v reálném světě jeho oběti může přinášet.

¹³ MELOY, J. Reid (ed.). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s.103

¹⁴ Např. filmy *Tootsie*, *Indecent Proposal*, *Flashdance...* in BOON, J., SHERIDAN, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession: Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*. 1. vyd. Chichester: John Wiley & Sons, 2002, s. 37.

1.3.1 Nejčastější mýty

Mýtus, se kterým se v případě stalkingu setkáme téměř pokaždé na prvním místě je tvrzení, že stalker je osoba duševně narušená, nemocná. Jeho chování tomu často i napovídá – obsesivní fixace a posedlost, která je jeho hnacím motorem působí na oběť dojemem, že se dotyčný musel zbláznit. Většina stalkerů však netrpí duševní poruchou v klinickém slova smyslu. Poruchy osobnosti a chování (psychopatie) nebo psychotická onemocnění u pronásledovatelů jsou spíše vzácné, řídké.¹⁵

Neméně častým mýtem je tvrzení, že stalking a erotomanie jsou jedním a tímtéž. V počátcích výzkumu i samotní doktoři zahrnovali pod pojem erotomanie i chování „běžného“ pronásledovatele. Dnes již víme, že erotomanie, či milenecký blud je skutečně vážné onemocnění a takto nemocných jedinců se mezi pronásledovatele vyskytují ne více než 3%. Nemocný veden bludem je neochvějně přesvědčen, že vyhlédnutá osoba jeho lásku opětuje a sebemenší detaily interpretuje jako důkaz zamilovanosti jeho oběti. Pronásledovatel může být ovšem veden i naprosto opačnými emocemi než láskou. Motivem pro jeho chování může být rovněž zášť, nenávisť, touha kontrolovat nebo pomsta.¹⁶

Dalším mýtem, se kterým se můžeme setkat, je domněnka, že stalker je cizí osoba, oběti do té doby neznámá. V důsledku tohoto mýtu dochází velmi často k podcenění závažnosti situace ze strany oběti. Ze statistik vyplývá, že pouhých 10% případů pronásledování lze přičíst na vrub neznámému pachateli. Daleko častější jsou případy, kdy je pronásledovatel oběti více či méně dobře znám.¹⁷

V neposlední řadě je možné se setkat s následujícími tvrzeními: pronásledovatelem je vždy muž a pronásledování vždy končí násilím či smrtí. Tyto mýty můžeme klást částečně za vinu médiím, jak již bylo zmíněno výše. Případy, o kterých veřejnost slyší nejčastěji, jsou takové, které skončily brutálním napadením a smrtí oběti. Ve skutečnosti studie dokládají, že „jen“ každá pátá oběť byla nakonec svým pronásledovatelem i fyzicky napadena.¹⁸ Daleko častější je „pouhý“ psychický teror, kterému je oběť vystavena. Ze studií zároveň víme, že ve 20% těžkých případech

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 218

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 218

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 219

¹⁸ Tamtéž.

pronásledování je pachatelkou žena. A ženy-pronásledovatelky také nejsou o nic méně nebezpečné než muži.¹⁹

2. Formy stalkingu

Stalking může nabývat mnoha podob a forem a není možné jednoznačně definovat jediný určitý druh chování, který by vyčerpal vše, co pod pojmem stalking rozumíme. Existují různé přístupy k problematice klasifikace forem stalkingu v závislosti na hlediscích z jakých je posuzujeme. Pro začátek se mi jeví nejvhodnější rozdělit si jednotlivé případy dle konkrétních způsobů chování stalkerů. Tak můžeme rozlišit případy.²⁰

- a) obtěžování
- b) pronásledování
- c) pronásledování s vyhrožováním

Obtěžování, či odborně distální stalking, je první a nejmírnější podobou stalkingu. Pachatel se zde dostává do kontaktu s obětí ne přímo, ale prostřednictvím různých „pozorností“. Vyhlédnutou osobu zaplavuje množstvím různých sdělení, zpráv, někdy i fotografií i dárečků. Jeho identita může a nemusí být oběti známa.²¹ Přestože jde pouze o mírnou podobu stalkingu, oběť ji velmi často pociťuje jako značně omezující a vzbuzující obavy. Pachatel, který je v otevřeném kontaktu s obětí, se zpravidla pokouší přímo vniknout do jejího soukromí. Ať již zjevným sledováním či ničením majetku až po fyzické napadení oběti na veřejnosti. V takovém případě mluvíme o pronásledování čili stalkingu proximálním. Nejvyhrocenější formou stalkingu představuje pronásledování s vyhrožováním. Pronásledovatel na dálku (v dopisech, SMS zprávách, telefonátech, ale i prostřednictvím třetí osoby) i v přímém kontaktu vyhrožuje oběti vážnou újmou či ztrátou.²² Výjimkou není zastrašování oběti ublížením blízkým osobám, únosem společných dětí nebo hrozba vlastní sebevraždou.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 225

²¹ Tamtéž.

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 226

2.1 Jde o stalking?: Nejčastější projevy a metody

Zaměříme-li se na konkrétní projevy stalkingu ve vnějším světě, zjistíme, že pronásledovatel typicky využívá jedné nebo současně více z následujících metod²³ přiblížení se k oběti a navázání kontaktu s ní.

a) Sledování oběti

Jedním z prvních způsobů je již zmíněné sledování oběti, v některých případech otevřené až to té míry, že si oběť začne všimnout všudypřítomnosti pronásledovatele. Oběti často popisují, že svého pronásledovatele vidaly v obchodních centrech, na schůzkách s přáteli, ale například i na rodinném pohřbu.²⁴ Někteří se pokusí s obětí zapříst hovor.

b) Dozor

Dozorem míníme hlídkování pachatele na strategických místech, zejména před domem oběti nebo na místech často obětí frekventovaných.

c) Objednávání zboží a služeb na jméno oběti

d) Iniciování nesmyslných soudních sporů s obětí

Zde je motivem záminka pro kontakt s obětí nebo právě naopak touha po pomstě.

e) Šíření falešných pomluv s cílem zdiskreditování oběti

Kromě pomluv před přáteli, známými či v pracovním kolektivu bývají častá nahlášení oběti službě sociálního zabezpečení a obvinění ze zneužívání dětí. I když svá obvinění nakonec pachatel stáhne nebo se prokáží jako nepravdivá, výsledkem je zničená pověst a nemalé nesnáze oběti.

²³ Dělení dle M.Pathé in PATHÉ, Michele. *Surviving stalking* [online]. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002, s. 11-13, ke stažení z <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam033/2001052720.pdf>

²⁴ PATHÉ, Michele. *Surviving stalking* [online]. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002, s. 11, ke stažení z <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam033/2001052720.pdf>

f) Výhrůžky

Výhrůžky fyzickým násilím nebo veřejným ponižením směřují více či méně otevřeně vůči oběti či jejím blízkým.

g) Ničení majetku oběti

Terčem útoku se obecně stávají věci, ke kterým má pachatel snadný přístup. Nejčastěji to tak bývá automobil – propíchnutí pneumatik, poškrábaný lak. V méně častých případech pachatel ublíží, v horším případě usmrtí domácího mazlíčka oběti.

h) Útok

Již v předchozí kapitole bylo zmíněno, že k fyzickému útoku na oběť se nakonec uchýlí relativně nízký počet pachatelů. Pokud to již udělá, předchází takovému napadení obvykle výhrůžky. Takový útok může být i sexuálního charakteru a může být veden i proti blízké osobě oběti, zejména je-li pachatel přesvědčen, že mu daná osoba stojí v cestě k zamýšlenému cíli.

i) Stalking by proxy (prostřednictvím třetí osoby)

Typicky pronásledovatel jedná sám na vlastní pěst, výjimečně se však může uchýlit k „delegování“ některých úkolů na třetí osobu. Například je pověřil sledováním oběti, jež podloží svým podezřením ohledně nevěry dané osoby a často takovým způsobem třetí osobu přiměje, aby mu nevědomky pomohla v páchání trestného činu.

Podle mého názoru je k dosažení maximálně úspěšné prevence stalkingu nezbytné, aby ho společnost v první řadě byla schopna rozpoznat. Kromě obeznámení se s metodami využívanými pronásledovateli uvádím ještě následující projevy, které nasvědčují tomu, že se skutečně v dané situaci jedná o stalking a které oběť právoplatně vnímá jako pronásledování:

a) Jednostrannost

Přestože oběť jednoznačně a srozumitelně odmítla nabídky či výzvy, pronásledovatel ve svých aktivitách nepřestal, ač byl vyzván, aby tak učinil.

b) Bezvýsledná ignorace

Dotyčný pokračuje ve svých aktivitách (zasílání darů, SMS zpráv, atd.), ačkoli oběť zvolila cestu ignorace a nulové reakce (neodepisuje na zprávy atd.)

c) Programovost

Dotyčný postupuje s programovou přesností a jeho jednání vyvolává dojem, že postupuje dle uceleného plánu. Jsou zde zároveň patrné jeho cíle a motivace a svým jednáním dokazuje, že má specifický motiv, úmysl. Jeho jednotlivé aktivity na sebe navazují, řetězí se. Stalker se například odvolává na svá předcházející oznámení, odůvodňuje jimi následující akce (protože oběť něco udělala/neudělala, musí on nyní pokračovat, atd.)²⁵

d) Stupňování

Aktivity pronásledovatele se nejen řetězí, ale postupem času také nabývají na závažnosti a dochází k nim častěji. Dochází k eskalaci situace, např. obtěžováním nejen oběti, ale i jejího blízkého okolí či přesunem do pracovního prostředí oběti, kde se stalker snaží programově zničit další důležitou součást jejího života.

e) Absence sebereflexe

Odborná literatura uvádí tento znak jako podpůrný a rozumíme jím neschopnost stalkera kriticky nahlížet kriticky na vlastní konání. Nevidí problematičnost svého jednání a je přesvědčen, že koná správně a oprávněně.

2.2 Specifické formy stalkingu

V obecné rovině bychom mohli stalking klasifikovat jako specifickou formu vztahového násilí. Vždy zde jde o vztah mezi dvěma lidmi a není důležité, jde-li o vztah reálně existující, či ten, který je pouhým výplodem fantazie stalkera. U vztahů reálných bývá stalking důsledkem několika působících faktorů, zpravidla je však reakcí na problémy a konflikty v takovém vztahu a dochází k němu v případě neschopnosti jedné

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 225

strany tyto problémy řešit. V případě vztahů iluzorních, tedy v danou dobu neexistujících, je právě pronásledování prostředkem, díky němuž se mohou a mají stát reálnými. Stalker se zde snaží svými akcemi vztah iniciovat, navodit.²⁶ Jako příklad nám poslouží typický obraz umanutého ctitele, který usiluje o přízeň vybrané osoby (kterou opět může a nemusí v reálném životě osobně znát).

Následující podkapitoly věnují třem specifickým formám stalkingu, které bych chtěla čtenáři podrobněji přiblížit - ať už pro četnost jejich výskytu (ex-partner stalking), jejich aktuálnost v dnešním moderním světě (cyberstalking) či pro jejich atraktivitu pro média a širokou veřejnost (celebrity stalking).

2.2.1 Ex-partner stalking

Kienlen ve své studii uskutečněné v roce 1997 uvádí, že ze zkoumaného vzorku stalkerů až 80% z nich prošlo stresovými situacemi, často utrpením ztráty v sedmi měsících předcházejících období, kdy se u nich projevilo zkoumané chování. Dále pak dodává, že až u 48% z nich šlo o rozpad intimního vztahu či manželství.²⁷ Tito lidé, neschopní se účinně vyrovnat se ztrátou, se mohou uchýlit k pronásledování vybrané osoby jakožto k prostředku, který má pomoci ulevit jejich bolesti a zármutku, zaplnit prázdné místo v životě nebo ventilovat nahromaděný vztek. Výzkumy provedené v pozdějších letech²⁸ jen potvrdily Kienlenova zjištění: stalking, který následuje po rozpadu intimního partnerského vztahu, představuje nejčastější variantu tohoto jevu. V současné odborné literatuře se tak můžeme dočíst, že ex partner stalking činí celých 50% všech případů pronásledování²⁹ Díky již zmíněným studiím můžeme sledovat i posun v názorech expertů na samotné příčiny stalkingu a jak se měnily v čase. Původní studie přičítající stalking na vrub psychopatologickým poruchám byly nahrazeny moderním konceptem chápání stalkingu jako *sociálně strukturální poruchy mezilidské*

²⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 220

²⁷ MELOY, J. Reid (ed.). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 58

²⁸ Např. Boon a Sheridan, 2002, Fiedler, 2006, Stadler, 2009 in ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Expartner stalking a jeho podoby. *Právo a rodina*, 2011, č. 2, s. 1

²⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 228

*interakce*³⁰

Vraťme se ale k ex-partner stalkingu jako takovému. Rozpad vztahu a ztráta milované osoby má neblahé následky na psychiku každého jednoho z nás. V takové situaci vystupuje do popředí raněné ego, pocit zrady, ztráta sebevědomí. Někteří ex partneři se s rozpadem vztahu směřují obtížněji než jiní, zejména šlo-li o jednostranné ukončení vztahu ze strany druhého partnera. Ti pak mohou přistoupit k pokusům o záchranu vztahu skrze lehké pronásledování, které však trvá jen krátce a ve svém důsledku nevyvolává v druhé osobě vážnější pocit ohrožení (a s nímž se setkalo až 25% populace)³¹; nejedná se tedy o stalking v pravém slova smyslu. Je-li ovšem takový ex partner osobou, které v obecné rovině chybí sociální síť, síť mezilidských vztahů (kterou pro něj doposavad tvořil pouze daný intimní vztah), existuje reálná možnost, že se dotyčný pokusí bojovat o ztracený vztah cestou stalkingu.

Pronásledovatel ve výše popsaném případě vůbec nemusí být duševně nemocnou osobou, ba naopak. Experti se i přesto již léta pokoušejí najít společné rysy v chování a v osobnostech pronásledovatelů. Moderní studie došly k závěru, že u mnoha z nich se vyskytuje až patologická míra dependentních rysů osobnosti, narcisismu a paranoi.³² Jak vidíme, příčiny stojící u zrodu stalkingu mohou být různého charakteru a záleží vždy na zkoumání toho kterého konkrétního případu.

Z hlediska zrodu na časové ose intimního vztahu můžeme stalking rozdělit na takový, který byl ve vztahu přítomen ještě za jeho trvání (a který bývá nezřídka doprovodným jevem domácího násilí), takový, jenž se objevuje za procesu rozcházení a odlučování partnerů a nakonec ten, který se objevuje až ve chvíli, kdy je vztah definitivně u konce. První z případů označují odborníci jako nejzávažnější. Dochází zde k pokusům o absolutní kontrolu a ovládnutí oběti. V druhém případě jde o stalking defenzivního charakteru. Partner je na své polovičce závislý, bojí se, že o ni přijde. Ta pociťuje jeho žárlivost jako omezující a pokouší vztah ukončit. Ve svém rozhodnutí je však často nedůsledná, a tak dochází k opakovaným smířením a rozhodům a opouštěným

³⁰ Schneider, 2009 in ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Expartner stalking a jeho podoby. *Právo a rodina*, 2011, č. 2, s. 2

³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Expartner stalking a jeho podoby. *Právo a rodina*, 2011, č. 2, s. 1

³² Mullenova studie, 2000 in ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Expartner stalking a jeho podoby. *Právo a rodina*, 2011, č. 2, s. 3

partner tak kolísá mezi nadějí a zoufalstvím³³ Stalking v posledním zmíněném případě může vzniknout i dlouho po ukončení vztahu. Spouštěcím motivem může být např. ex partnerův nový vztah.

Na kategorizaci motivací, které jsou hnacím motorem pronásledujících ex partnerů, se zaměřili ve své studii z roku 2007 autoři Dressing, Maul-Backer a Grass. Mezi tři hlavní motivace uvedli lásku a snahu obnovit rozpadlý vztah, nenávisť k bývalému partnerovi a narcistické potřeby – pocity urážky a ponížení doprovázené touhou potrestat viníka, čili bývalého partnera. Tyto se mohou vyskytovat paralelně a prolínat se.

Obecně je obtížné krátce po rozpadu vztahu posoudit, jedná-li se ze strany ex partnera o rozvíjející se stalking ve svém kriminalizovatelném slova smyslu či pouze o silnou reakci na obtížnou životní situaci. Je tedy nezbytně nutné sledovat varovné signály a nebrat je na lehkou váhu ve chvíli, kdy pronásledování překročí pro oběť únosné meze. Mezi takové patří již během trvání vztahu projevující se manipulativní a majetnické sklony, přehnaná žárlivost, snaha o kontrolu nad druhým. Alarmujícím znakem je i omezování kontaktu s okolím a širší rodinou. Budoucí ex partner-pronásledovatel to pak hájí tvrzením, že „se přece mají rádi“ a je jim nejlépe „jen samotným spolu ve dvou“.³⁴ V takových případech, zejména pokud aktivity ex partnera přetrvávají a eskalují, je nezbytné, aby oběť vyhledala odbornou pomoc. Zejména ženy, které mají tendenci podcenit riziko násilí. Nedovedou si obvykle představit, že muž, se kterým prožily mnoho hezkých chvil, by byl schopen agrese.³⁵ Včasná intervence je v takových případech naprosto nezbytná.

2.2.2 Cyberstalking

Dnešní doba, doba, ve které se moderní komunikační technologie staly nedílnou součástí našich životů, nabízí potenciálním pronásledovatelům dříve netušené možnosti. Není divu, že se v takové době stal hojně využívaným nástrojem pronásledovatelů právě svět virtuální reality a Internetu. Možnost skrýt se pod roušku anonymity, vyhnout se fyzickému kontaktu s obětí a přesto ji jednoduše, rychle a účinně likvidovat z pohodlí

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Expartner stalking a jeho podoby. *Právo a rodina*, 2011, č. 2, s. 4

³⁴ Dle Fiedlera, 2006 in ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Nebezpeční expartneri. *Právo a rodina*, 2011, č. 3, s. 1

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Nebezpeční expartneri. *Právo a rodina*, 2011, č. 3, s. 5

vlastního domova, se stala atraktivní variantou. Výsledkem byl nutně i větší výskyt případů stalkingu. Výrazem cyberstalking tak popisujeme zneužívání internetu k obtěžování a pronásledování.³⁶

Nový fenomén přinesl i nové zákony. Například ve Spojených státech bylo zároveň s popularizací internetového světa nezbytně nutné přizpůsobit již existující zákony, které by rozšířily výčet trestně postižitelných způsobů pronásledování na cyberstalking. Speciální útvar CITU³⁷ při policejním oddělení v New Yorku zaznamenal, že právě případy cyberstalkingu byly nejčastějšími případy, kterými se útvar zabýval od svého založení (v roce 1995) v porovnání s ostatními kyber-zločiny. CITU uvedl, že mezi lednem 1996 a srpnem 2000 42,8% případů zahrnovalo vážné obtěžování prostřednictvím počítače či Internetu.³⁸ Zároveň se jejich výzkum zaměřil i na studii pachatelů a obětí, z něž vyplynuly následující údaje: pronásledování online je ve většině doménou mužů (až 80%), jejichž průměrný věk byl zjištěn na pouhých 24 let. Obětí se v 52% procentech případů stává žena, 35% jsou muži.

K typickým jevům doprovázejícím cyberstalking patří dle Čírtkové³⁹ např. opakované zasílání nevyžádaný vtíravých milostných (nebo naopak výhrůžných a nenávislných) emailů, zasílání fotografií či videí s explicitním sexuálně urážlivým či jinak znepokojujícím obsahem, rozšiřování pomluv a obecně snaha o diskreditaci oběti, zveřejňování a předávání intimních informací o oběti či krádeže identity. Velmi často se toto jednání vůbec neprojeví fyzicky - vzhledem k pravděpodobné velké vzdálenosti v reálném světě mezi stakerem a jeho obětí. Neznamená to však, že takové pronásledování je méně zneklidňující.⁴⁰

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 221

³⁷ *Computer Investigation & Technology Unit*, volně přeložitelné jako Jednotka pro vyšetřování počítačové kriminality. In D'OVIDIO, R., DOYLE, J. A study on cyberstalking: Understanding investigative hurdles. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 2003, March, volume 72, n. 3, s. 11, dostupné z <http://www2.fbi.gov/publications/leb/2003/mar03leb.pdf>.

³⁸ D'OVIDIO, R., DOYLE, J. A study on cyberstalking: Understanding investigative hurdles. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 2003, March, volume 72, n. 3, s. 12, dostupné viz výše

³⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Cyberstalking – je možné se účinně bránit? *Právo a rodina*, 2013, č. 11, s. 1

⁴⁰ WILLIAMS, Matthew. *Virtually Criminal: crime, deviance and regulation online*. New York: Routledge, 2007, s. 26

Jako zvláště zákeřný příklad uvádí Čírtková případ odmítnutého Američana, který na několik internetových fór umístil nebezpečné sdělení, že dotyčná mladá žena si přeje být znásilněna. Samozřejmě včetně adresy jejího bydliště. Tam ji také následně vyhledalo hned několik mužů.⁴¹

Dle mého názoru je nutné si na tomto místě uvědomit, že možností obrany proti této formě stalkingu existuje hned několik. Na prvním místě je to prevence – to, co jednou sami umístíme na Internet, může být v budoucnu kdykoli použito proti nám. Vyplatí se proto obezřetnost a nesdílení soukromých a intimních informací ve veřejném prostoru Internetu. Ty se odsud totiž mohou velmi snadno dostat do reálného světa, stejně jako pronásledování může přejít z online světa do světa „off-line“.

2.2.3 Celebrity stalking

Celebrity stalking neboli pronásledování celebrit je specifická forma stalkingu, které jsme se dotkli již v kapitole pojednávající o medializovaných případech stalkingu z 20. století. Týká se též již zmíněných iluzorních vztahů, kdy pronásledování není z perspektivy stalkera reakcí, nýbrž akcí.⁴²

Pronásledovatel zde představuje typ potencionálně nebezpečného obdivovatele. Vážnost tohoto fenoménu i stalkingu jako takového vstoupila do povědomí veřejnosti díky již popsanému případu herečky Rebeccy Schaeffer. Druhým takovým byl případ Theresy Saldana, kterou její budoucí pronásledovatel poprvé zhlédl ve filmu *Deliverance* a okamžitě vůči ní pocítil silnou přitažlivost. Zároveň si uvědomoval, že společná budoucnost je pro ně v reálném životě nemožná, rozhodl se tedy vydat se do Spojených států, herečku zabít a být tak s ní navěky v posmrtném životě. Svůj plán téměř dokončil, hereččin život nakonec zachránil poslíček, který zakročil a již pobodané herečce poskytl pomoc.

Pronásledovatelé celebrit, zkoumaní jako zvláštní skupina, vykazovali v provedených testech několik společných osobnostních znaků. Šlo ve valné většině o typy samotářské, nepříliš úspěšné. V kategorii těchto stalkerů můžeme pozorovat více než u jiných klinicky definovatelné symptomy duševních poruch jako psychopatie či psychóza, kdy nemocný ztrácí kontakt s realitou. Pro tento typ pronásledovatele

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Cyberstalking – je možné se účinně bránit? *Právo a rodina*, 2013, č. 11, s. 2

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 220

většinou platí, že cesta je cíl. Spíše než o konkrétní osobu mu jde proces pronásledování, který mu přináší uspokojení. Za život tak může vystřídat i několik objektů zájmu.⁴³

3. Antistalkingová legislativa v ČR

V předchozích kapitolách jsem již nastínila okolnosti, které vedly k přijetí vůbec prvních zákonných úprav problematiky nebezpečného pronásledování. Bylo to teprve ve 20. století, kdy se přišlo na to, že tento fenomén způsobuje tak nebezpečný vstup do privátní sféry oběti, že zákonodárci byli nuceni reagovat přijetím patřičných zákonů. Konkrétněji se jim budeme věnovat ještě v sedmé kapitole této práce, kde se zaměříme na antistalkingovou legislativu USA, Velké Británie a Itálie. Pojdme se nyní podívat na situaci, která předcházela inkorporaci tohoto trestného činu do trestních zákonů České republiky.

3.1 Cesta k přijetí právní úpravy stalkingu

I v České republice byly okolnosti předcházející zanesení stalkingu jako samostatného trestného činu do trestního zákoníku podobného charakteru jako ve zbytku světa. I u nás došlo nejprve k medializaci případů, které skočily tragickou smrtí oběti, a bylo nasnadě, že česká justice v řešení podobných případů nevystačí se subsumpcí pronásledovatelových aktivit pod jednotlivé zakotvené skutkové podstaty trestných činů.

Případy, které média přinesla a které byly oněmi pověstnými hybateli situace, byly následující: v dubnu 2008 zastřelil muž na parkovišti u nákupního centra svou 25 letou bývalou přítelkyni. Později vyšlo najevo, že byla obětí jeho pronásledování a žena se s tímto problémem také před tragickou událostí obrátila na policii. Druhým, snad nejvíce diskutovaným případem, který otřásl širokou veřejností, byl případ Michaely Maličkové. Třiatřicetiletou Michaelu Maličkovou v červenci 2007 umlátí uříznutou větví její bývalý kolega Petr Hanuš. Tomuto předcházelo téměř dvouleté pronásledování formou dárků a sms zpráv a poté, co jej odmítla jako partnera, pokračoval sledováním,

⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 68-70.

vyhrožování. I přesto, že Michaela informovala policii a případ se probíral i v médiích, skončil nakonec její smrtí. Tlak na zavedení stalkingu jako samostatného trestného činu do české legislativy začal sílit, zejména z řad odborné veřejnosti.

Zařazením stalkingu do zákona č. 40/2009 Sb. pod §354 jako nebezpečné pronásledování se Česká republika přidala jen s menším zpožděním k ostatním evropským zemím s funkční antistalkingovou legislativou.

3.2 Možnosti postihu stalkingu před 31. 12. 2009

Aktivity, které dnes jako celek podřazujeme pod skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování, bylo před přijetím nové zákonné úpravy nutné posuzovat jednotlivě. Tato situace byla značně neefektivní, jak již víme, stalking jako fenomén lze jen těžko rozebrat „na prvočísla“ a hodnotit každou aktivitu zvlášť. Některé z nich nebylo možné postihnout trestně vůbec, jako například časté telefonáty či zasílání darů. Tato situace dostatečně nereflektovala samotnou podstatu fenoménu stalkingu. Válková se v této situaci o trestněprávní úpravě z roku 1961⁴⁴ vyjádřila jako o neefektivní, jelikož ta byla schopna na daný fenomén reagovat jen těžkopádně.⁴⁵ Jedinou možností zůstávala subsumpce jednání pronásledovatele pod různé skutkové podstaty, byly-li naplněny jejich znaky i další zákonné požadavky. Z této široké škály možností jmenujme např. neoprávněné nakládání s osobními údaji (§178), výtržnictví (§202), pomluva (§206), týrání svěřené osoby (§215), úmyslné ublížení na zdraví (§221), znásilnění (§241), či v nejhorším případě vražda (§219).⁴⁶

Není nutné dodávat, že v takových situacích přistupovaly orgány činné v trestním řízení k mnohým případům spíše laxně, zejména nedošlo-li k porušení, ale „jen“ k ohrožení právem chráněného zájmu. O fatálních důsledcích několika takto podceněných případů jsme již hovořili v předchozích kapitolách.

⁴⁴ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 9, s. 260

⁴⁶ VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 9, s. 261

4. Pachatel

Neexistuje jeden jediný profil stalkera. Jedinci, kteří pronásledují, vykazují širokou škálu chování, motivací a psychologických vlastností, avšak i přesto byli vědci schopní během let zkoumání nalézt několik rysů pronásledovatelům společných: Pronásledovatel je spíše starší, vzdělaný muž v neuspokojivém vztahu a pravděpodobně s problematickou historií v oblasti zaměstnání.⁴⁷ Kienlen zároveň přichází se zjištěním, že si mnozí z těchto mužů prožili neklidné dětství s nedostatkem láskyplné péče.⁴⁸ Mullen, Pathe a kol. ve své studii⁴⁹ shrnuli poznatky nashromážděné z výzkumu motivačních vzorců chování a psychopatologických znaků zjištěných u vzorku 145 stalkerů a podávají následující komplexní shrnutí: Většina stalkerů jsou muži (79%), přičemž mnoho z nich nezaměstnaných (39%). 52% těchto mužů nikdy nemělo intimní partnerský vztah. Ve 30% případů byl obětí partner, stalking se objevil v profesionálních a pracovních vztazích méně (23% a 11%) a jen u 14% ze zkoumaných případů oběť pachatele neznala, byl pro ni zcela cizí osobou. Delusionální psychické poruchy byly odhaleny u překvapivě vysokého procenta pachatelů (30%) a to zejména u typů označovaných autory jako *intimacy seekers*, hledači intimity. Naopak poruchy osobnosti převažovaly u odmítnutých pronásledovatelů. Z hlediska doby trvání aktivit pronásledovatelů došli autoři ke zjištění, že výše zmíněné dva typy stalkerů bývají ve své činnosti nejvytrvalejší. Obecně se doba trvání stalkingu pohybovala mezi čtyřmi týdny a dvaceti lety. Ve shrnutí této studie autoři uvedli, že většina pachatelů byli osamělí jedinci, sociálně neschopní, všichni však se schopností vystrašit oběť a způsobit jí útrapy.

⁴⁷ Např. studie Harmon et al., 1995, Kienlen et al., 1997, Meloy, 1996, etc. in MELOY, J. Reid (ed.). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 52

⁴⁸ Studie Kielen et al., 1997 in MELOY, J. Reid (ed.). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 52

⁴⁹ MULLEN, P. E., PATHE, M., PURCELL, R., STUART, G. W., Study of Stalkers, *The American Journal of Psychiatry*, 1999, č. 156 (8), s. 1244-9, dostupné online na <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10450267>

4.1 Typologie pachatelů

Pro všechny výzkumy týkající se fenoménu stalkingu bylo vždy zásadní rozklíčování otázek ohledně pachatele. Odhalení jeho motivace, porozumění jeho osobnosti a příběhu, který předcházel vzniku pronásledování. Odborníky byl vytvořen nespočet archetypů a skupin stalkerů vycházejících z odlišných pohledů. V následujících kapitolách rozebereme tři přístupy, které nám pomohou objasnit typologii stalkerů a také změny pohledu na danou problematiku, ke kterým postupem času docházelo.

4.1.1 Skoler: psychopatologický přístup

Rané studie byly více či méně zaměřené na problém osobnosti stalkera, na jeho psychologii. V ní dle tehdejších odborníků tkvěla problematika fenoménu stalkingu jako takového. Klinický psycholog Glen Skoler zabývající se psychodynamikou stalkingu rozdělil pronásledovatele na čtyři archetypy:⁵⁰

a) Histrionský stalker

Snaží se být za každou cenu středem pozornosti, jde o osobnosti velice egocentrické a exhibicionistické. Typické jsou pro něj pocity žárlivosti, nedostatečnosti, ostychu. Ke vztahu přistupuje konkurenčně.

b) Borderline stalker

Pohybuje se na hraně mezi adorací a devalvací oběti. Při pronásledování oběti se mohou projevy nejhlubší čisté lásky téměř okamžitě přeměnit ve zlomyslné opovržení, nenávist a násilí.

c) Narcistický stalker

Touží po absolutní kontrole nad objektem své lásky. Očekává, že bude obdivován a svou oběť si idealizuje. V momentě, kdy je odmítnut, přichází rozhořčení, pocity ponížení. Reaguje často agresivně. Skoler ve svém článku popisuje charakteristické znaky narcistické osobnosti na známé písni „Every

⁵⁰ SKOLER, G. Stalking archetypes in MELOY, J. Reid (ed.). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press, 1998, s. 95 a násled.

breath you take“ od zpěváka Stinga. Touhu vlastnit a kontrolovat oběť můžeme odhalit např. v části, kde se zpívá „*Oh can't you see you belong to me*“.⁵¹

d) Disociální stalker

Vyznačuje se nedostatkem citů a prakticky nulovou empatií vůči svému okolí. Neberou ohledy na normy a závazky a často nejsou schopni kontrolovat své emoce. Projevují se u nich výbuchy vzteku a agrese, zejména musí-li čelit konfliktním situacím.

4.1.2 Mullen a kol. : motivační vzorce

O procentuálních výsledcích, které vyplynuly z australské studie stalkerů odborníků Mullena, Pathé a dalších, jsem se zmínila již v úvodu této kapitoly. V tomto výzkumu konaném v roce 1997 autoři popsali celkem pět typů pachatelů dle jejich vedoucí motivace.⁵²

a) Odmítnutý nebo zavržený stalker (*rejected stalker*)

Motivací pronásledovatele je v tomto případě snaha o záchranu rozpadnutého vztahu, popřípadě pomsta za odmítnutí. Oběti v tomto případě nemusí být pouze bývalý (či chtěný) partner, ale i jeho blízké okolí – rodina, přátelé, nový partner. Vůči oběti se pachatel chová ambivalentně – snaha o získání její přízně je rychle střídána touhou po pomstě a ublížení. Pachatel často přikračuje k hrubostem a dělá „scény“.

b) Hledač intimity (*intimacy seeker*)

Spouštěcím motorem pro tento typ pachatele je touha po blízkosti druhé osoby a pocity jeho vlastní osamělosti. Oběť je pro něho většinou osoba spíše cizí, nebo vzdáleně známá a honbu za její přízní obvykle přiživují bludné představy, které jsou důsledkem psychopatologické poruchy osobnosti (často erotomanie). Kvůli tomu pak pachatel například věří, že vztah mezi ním a obětí již existuje, z čehož pramení uspokojení ženoucí ho dále v aktivitách pronásledování.

⁵¹ „*Copak nevidíš, že patříš mně?*“ Tamtéž.

⁵² VISINGER, R. Jak postihovat stalking? *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 333

c) Nekompetentní svůdce (*incompetent suitor*)

Stejně jako hledač intimity i tento typ pachatele započiná pronásledování oběti z pocitů samoty či chťice a jeho cílem jsou neznámé či jemu méně známé osoby. Na rozdíl od hledače intimity však není jeho cílem získání životního partnera a jeho lásky, ale i krátkodobý vztah či sexuální uspokojení. Doba, po kterou svou oběť pronásledují, je spíše kratší. Když už ve své snaze vytrvá, je to dáno zejména tím, že nevidí nebo odmítají vidět útrapy, které působí své oběti.

d) Nenávistný slídlil (*resentful stalker*)

Tento typ pronásledování vzniká ve chvíli, kdy se pachatel cítí sám jako oběť. Oběť nespravedlnosti, špatného zacházení, ponížení. Oběť pronásledování je spíše osoba pachateli méně známá, a která je v jeho očích tím, kdo se na něm dopustil nespravedlnosti. Tento dojem bývá paranoidního charakteru a je důsledkem některé z vážných duševních poruch. Pachatel se pak cestou pronásledování touží oběti pomstít, či takřikajíc vyrovnat účty. Své jednání si pachatel obhajuje jako správné, jako prostředek obrany proti útlaku druhé strany (oběti).

e) Predátorský násilník (*predatory stalker*)

Za zrodem tohoto typu pronásledování můžeme hledat deviantní psychosexuální poruchu osobnosti. Pachatelem je zde ve valné většině muž, obětí jemu neznámá žena, kterou si zvolí jako cíl svého chťice. Na počátku stojí touha po sexuálním uspokojení, ale i motivace získat co nejvíce informací o oběti před plánovaným sexuálním napadením. V těchto případech je pronásledování zároveň cestou i cílem, dávající pachateli pocit převahy a kontroly nad obětí.

4.1.3 Boon & Sheridanová: komplexní dělení pro policejní praxi

Snad nejznámější a nejpřínosnější studií stalkerů se stala taxonomie vypracovaná policejními experty z Velké Británie. Boon a Sheridanová se zaměřili na zkoumání typologie stalkerů z perspektivy jejich obětí. Autoři této studie se vyjádřili, že jedním z hlavních účelů jejich práce byla snaha usnadnit vymáhání práva v řešení stalkingu

před soudem.⁵³ Výhodou jejich výstupu je tedy automaticky i relativně snadná srozumitelnost i pro osoby nevyškolené v oblasti klinické psychologie. Analýzou 124 živých případů došli Boon a Sheridanová k následujícímu rozdělení pronásledovatelů:⁵⁴

a) Bývalý partner (50%)

Polovina dotázaných obětí stalkingu vypověděla, že pronásledovatelem byl jejich bývalý partner. Ten je veden velmi silnými negativními emocemi, často se uchyluje k ničení majetku oběti a ke snaze o její celkovou degradaci a dehonestaci. Zároveň bylo zjištěno, že ve mnoha případech došlo i k násilnému napadení oběti. Zde autoři doporučují v žádném případě nebrat výhrůžky pachatele na lehkou váhu, okamžitě přerušit veškerý kontakt, a pokud je to nutné i změnit místo pobytu.

b) Posedlý, poblouzněný obdivovatel (18,5%)

Druhý nejvyšší počet pronásledovatelů byl hnán láskyplnými pocity a touhou vůči osobě, kterou si často idealizuje. Nepředstavuje žádné nebezpečí, jeho způsob pronásledování je omezující, nepříjemný, ale nikoli zstrašující. V rámci této skupina autoři rozdělili pronásledovatele na mladé a středního věku. Racionální přístup a vysvětlení všech aspektů situace včetně možnosti právního postihu doporučují autoři zejména v případě mladých obdivovatelů. U obdivovatelů středního věku se navíc doporučuje přerušování veškerých kontaktů.

c) Fixovaný pronásledovatel trpící psychickou poruchou (15,3%)

Riziko fyzického či sexuálně motivovaného útoku bylo shledáno v případě tohoto typu pronásledovatele jako velmi vysoké. Bylo zjištěno, že pachatelé měli ve většině případů již záznam v trestním rejstříku z minulosti, často byli dokonce souzení za stalking, či byli se svou duševní poruchou hospitalizováni

⁵³ PINALS, Debra A. *Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches*. New York: Oxford University Press, 2007, s. 40

⁵⁴ Boon & Sheridan, 2002, převzato a volně přeloženo z publikace PINALS, Debra A. *Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches*. New York: Oxford University Press, 2007, s. 40 a násl.

ve zdravotnických zařízeních. Boon a Sheridanová dále rozdělili tuto kategorii stalkerů na velmi nebezpečné a méně nebezpečné. K velmi nebezpečným typům zařadili pronásledovatele vykazující rysy borderline (hraniční) poruchy osobnosti⁵⁵ či epizodické schizofrenie.⁵⁶ Pod vlivem těchto poruch byli pachatelé přesvědčeni, že mezi nimi a obětí existuje intimní vztah. Typicky se zaměřovali na oběti s vyšším sociálním statusem jako celebrity, profesory, nadřízené. Domluva či odmítání se u nich neseťkají s racionální reakcí. Autoři tak vyjádřili doporučení, že tyto osoby by měly být okamžitě směřovány do péče psychiatra. Méně nebezpeční fixovaní pronásledovatelé se nedopouštěli výhrůžek, „pouze“ byli přesvědčeni o opěťovaných hlubokých citech ze strany oběti.

d) Sadistický pronásledovatel (12,9%)

Sadistický pronásledovatel volí cestu postupného přibližování se k oběti (ta pachatele zná spíše málo, zběžně) a jeho cílem je ji vyděsit, zničit. Postupně se tak snaží získat absolutní kontrolu nad životem oběti. Způsob pronásledování zahrnuje nevyslovené výhrůžky (např. obrázek náhrobního kamene se jménem oběti), komunikaci se sexuálním podtextem, často ponižující a zstrašující. Pachatel si však i v této fázi udržuje anonymitu, jedná chladně a racionálně. Vyznačuje se také velmi vysokou přizpůsobivostí a schopností vyhýbat se postihu, velmi dobře kalkuluje, přičemž je stále schopen udržet si nad obětí svou destruktivní moc.

⁵⁵ podrobněji viz podkapitolu 4.1.1 – typologie stalkerů z hlediska psychických poruch

⁵⁶ pojmem schizofrenie označujeme skupinu závažných duševních poruch projevujících se hrubým narušením integrity psychických pochodů. Jsou přítomny poruchy vnímání, myšlení, afektivity a kognice, které ve svém důsledku postihují osobnost jako celek. Definice převzata ze stránek <http://zdravi.euro.cz/clanek/postgradualni-medicina/schizofrenie-457924>

5. Oběť

V zahraničí i v České republice se postupem času ukázalo, že případy stalkingu nebudou těmi, se kterými se policie a justice budou setkávat spíše výjimečně. Naopak s nástupem moderních technologií, které extrémně usnadnily pronásledování druhých osob, došlo k výraznému nárůstu takových případů. Stalking se tak dostal do zorného pole zájmu hned několika vědních oborů. Ačkoliv byl do této doby doménou psychiatrie a psychologie, začal být v posledních letech zkoumán i dalšími obory. Výsledky důležité pro uchopení fenoménu stalkingu a řešení případů nebezpečného pronásledování přinesly studie obětí. Touto činností se zabývá vědní obor viktimologie, čili nauka o obětech. Ta zkoumá oběti trestných činů, především to, k jakým změnám dochází v chování a prožívání osob, které se staly obětí trestného činu.⁵⁷

Osoba oběti hraje v případech stalkingu důležitou roli. Její perspektiva skýtá neocenitelný náhled nezbytný k pochopení a následnému předcházení stalkingu. Rozhovorem s oběťmi jsou tak získávány informace, které nemohou nikdy vyplynout z vyšetřování trestného činu per se, ani z výslechu pachatele.

Stejně jako samotní pronásledovatelé, ani jejich oběti nejsou homogenní skupinou. Obětí se může stát takřka kdokoli bez ohledu na věk, pohlaví, sociální či ekonomické zázemí. Jediná věc pojí všechny – žijí ve strachu.⁵⁸ Odborníci se ve viktimologických studiích obvykle snaží prokázat, existuje-li skupina osob, jejichž osobní predispozice je předurčující osudu oběti toho kterého trestného činu. Jednoznačné ukazatele tohoto druhu však nebyly prokázány. Z viktimologických výzkumů vyplynuly následující poznatky:

Obětí stalkingu bývá častěji žena a v drtivé většině případů (96%) je jejím pronásledovatelem muž. Je-li naopak obětí muž, je pronásledován ženou v „pouhých“ 61% případů.⁵⁹ Jak již bylo několikrát zmíněno v předchozích kapitolách, v polovině případů je vztah mezi pronásledovatelem a obětí intimní, partnerský, nejčastěji ex-partnerský. Oběť pak často trpí pocitem viny a studu za špatný výběr partnera a tento

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 98

⁵⁸ PATHÉ, M. MULLEN, P. E., PURCELL, R., Management of victims of stalking, *Advances in Psychiatric Treatment*, 2001, vol. 7, s. 399

⁵⁹ IMŘÍŠKOVÁ, R., PODANÁ, Z. Prevalence a charakteristiky stalkingu v České republice: výsledky viktimologického výzkumu. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 4, s. 97

pocit je ještě obvykle umocňován ze strany rodiny a přátel, ale i odborníků, u kterých oběť vyhledala pomoc.⁶⁰

Z hlediska percepce sebe sama jako oběti shledáváme značné rozdíly u mužů a žen. Ženy se logicky cítí ohrožené snáze, zatímco muži by některé lehčí formy pronásledování za stalking vůbec neoznačili.⁶¹ Tomuto faktoru můžeme také přičíst nízké procento případů stalkingu nahlášených obětí-mužem. Můžeme se domnívat, že je tomu tak z důvodu výše uvedeného, tedy že muž se se necítí být obětí a jednání pachatele v něm nevyvolalo důvodnou obavu či se s danou situací, jakkoli vážnou, pokusí vypořádat sám – roli může hrát zahanbení nebo předpoklad, že policie nebude brát jeho případ dostatečně vážně (zejména je-li pachatelem v daném případě žena).

5.1 (Nejen) psychické následky stalkingu na oběť

Viktimologické studie opakovaně prokázaly potenciálně devastující dopady na život a osobnost oběti. Pomineme-li strach, který je doslova zákonnou prerekvizitou stalkingu a možné nebezpečí fyzického útoku, kterému je oběť vystavena, prokázaly rozsáhlé výzkumy četné psychické, fyzické, sociální i další problémy, které byly přímým důsledkem pronásledování.

Stalking není charakterizován jen jediným, časově vymezeným útokem. Jeho ničující důsledky tkví v opakování, vytrvalosti a nepředvídatelnosti. Oběť je pak nutně přehnaně obezřetná (po čase až paranoidní), nedůvěřivá a to i vůči svým blízkým. Oběti stalkingu v průzkumech často hovořily o pocitech opuštěnosti a ztráty kontroly nad situací.

Ze studií vyplynulo zjištění, že většina obětí stalkingu byla nucena v důsledku těchto událostí změnit zavedený životní režim a mnoho z nich velmi radikálním způsobem. Oběti v nich vypověděly, že v reakci na pronásledování musely opustit školu či zaměstnání, zdržet se společenských aktivit v okruhu svých známých, ba dokonce změnit fyzický vzhled.⁶² Mullen, Pathé a kol. podávají svědectví ženy, která kvůli

⁶⁰ PATHÉ, M. MULLEN, P. E., PURCELL, R., Management of victims of stalking, *Advances in Psychiatric Treatment*, 2001, vol. 7, s. 399

⁶¹ IMRÍŠKOVÁ, R., PODANÁ, Z. Prevalence a charakteristiky stalkingu v České republice: výsledky viktimologického výzkumu. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 4, s. 99

⁶² Např. studie Mullen a Pathé, 1997, Hall, 1998, Budd a Mattison, 2000 etc.

svému bývalému partnerovi změnila téměř každý aspekt svého života. Přerušila pravidelné lekce v posilovně, pořídila si neveřejné telefonní číslo, podala výpověď a přestěhovala se do sousední obce. Vyměnila automobil, kterým jezdila, změnila účes a záměrně přibrala na váze. To vše, jen aby unikla jeho pronásledování. Bohužel ani kompletní změna životního stylu ji od něho nechránila. Až poté, co se přestěhovala do zahraničí, pronásledování prý ustalo, avšak za vysokou cenu - a to nejen finanční.

Také zhoršení psychického stavu postihne nemalé procento obětí. Nejčastěji se odborníci setkávají s oběťmi, kterým byla diagnostikována posttraumatická stresová porucha (PSP), dále pak záchvaty úzkosti, deprese. Americká asociace psychiatrů v roce 1994 zaznamenala PSP u celé třetiny zkoumaných obětí. Čtvrtina pak uvedla, že přemýšlela o sebevraždě jako jediné únikové cestě.

Není to jen osoba oběti, která dramaticky pociťuje dopady stalkingu. Jako sekundární oběti bývají ovlivněny i třetí osoby – nejčastěji partner, děti a přátelé primární oběti. Setkávají se nezdědky s výhrůžkami, někdy i fyzickým útokem na svou osobu. Zejména v případě, kdy je pachatel vnímá jako překážku mezi sebou a svou vyhlédnutou obětí.

5.2 Pomoc obětem pronásledování

Obecně platí, že k vyřešení případů stalkingu je třeba spolupráce profesionálů z několika oborů. Zapojování jsou často kromě psychiatrů a psychologů i pracovníci Probační a mediační služby, kteří obětem nabízejí komplexní poradenství v rámci systému tzv. restorativní justice. Ta vychází z myšlenky, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma a více jednotlivci a mezi jejich normami a normami ve společnosti, v níž se nacházejí, a lze jej účinně řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob.⁶³ Díky tomuto přístupu je v ideálních případech možno dosáhnout kontaktu mezi pachatelem a obětí a tím také zefektivnění celého procesu kompenzace škod a morální satisfakce oběti.

Nejprve je nutné si uvědomit, že přístup k jednotlivým případům stalkingu musí být individuální. Co může pro jednu osobu znamenat jen život otravující a nepříjemnou

⁶³FRYŠTÁK, M., ŽATECKÁ, E., Katedra trestního práva PF MU v Brně, *Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku*. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf

drobnost, může v jiném vyvolat strach a zasáhnout jeho život zásadním způsobem. Obecně doporučovaným krokům při boji proti stalkingu a strategiím case managementu věnuji následující odstavce.

Prvním krokem profesionálů poskytujících odbornou pomoc obětem stalkingu je zajištění naprostého bezpečí oběti samotné a dalších osob, pro které by pronásledovatel mohl představovat hrozbu. Odborníci se zabývají tzv. posuzováním zranitelnosti oběti, tedy vyhodnocováním, je-li oběť v důsledku různých okolností pro pachatele (agresora) snadno a lehce dostupná.⁶⁴ Oběť i všechny potenciálně ohrožené osoby jsou okamžitě seznámeni s postupy, které mohou napomoci odradit pronásledovatele od jeho aktivit.

Pokud tak ještě neučinila, doporučuje se oběti při nejbližší příležitosti dát stalkerovi pevně a jednoznačně najevo, že jeho/její pozornost je nevyžádaná a nevíтанá (toto platí zejména v případě pronásledování, kde je cílem stalkera navázání či obnovení intimního vztahu s obětí). Ve většině případů se odborníci shodují, že je vhodné, aby rozhovor s pachatelem v zájmu bezpečnosti oběti vedla třetí osoba – odborně kompetentní bez blízkého vztahu k oběti.⁶⁵ V ideálních případech může takový rozhovor vést i k ukončení pronásledování, zejména uvědomí-li si pachatel, že oběť našla odvahu vyhledat pomoc a že jeho nežádoucí činnost je nyní veřejně známa. Pokud je tento krok bezvýsledný, mělo by následovat okamžité přerušení kontaktů a strategie tzv. nulové reakce. Velmi zřídka se podaří oběti pronásledovatele odradit domlouváním, či prosbami. Ty stalker není ochotný či schopný (v případě osoby trpící některou z popsanych duševních poruch) vyslyšet a další kontakt s ním je jen odměnou a důkazem, že jej oběť bere na vědomí.

Následujícím neméně důležitým krokem, který se oběti doporučuje učinit, je informování policie a blízkého okolí. Tento zdánlivě samozřejmý a jednoduchý krok bývá však často pro oběť problematický, ať již jí brání pocity hanby či obav, že její problém bude brán na lehkou váhu. Je to krok naprosto nezbytný jak na cestě k zastavení stalkerových aktivit, tak i jako preventivní varování nic netušícím osobám, které by jimi mohly být potenciálně ohroženy.

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 124

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 125

Pro účel usnadnění vyšetřování případů stalkingu je oběť nabádána ke schraňování a ukládání veškeré dokumentace, která by mohla být policií při vyšetřování použita jako důkazní materiál. Jedná se o SMS zprávy, dary i další drobné důkazy nevyžádané pozornosti ze strany pachatele. I když se oběť rozhodne nepřikročit k podání trestního oznámení, je tento materiál také důležitým vodítkem při posuzování nebezpečnosti pronásledování (tzv. risk assesmentu)⁶⁶

Soudní zákaz přibližování se je hojně využívanou metodou řešení případů stalkingu (a nejen jich) v angloamerickém systému jurisdikce. U nás lze podobného řešení dosáhnout požádáním soudu o vydání ochranného opatření, kterým pronásledovateli danou povinnost uloží. Nelze se však v žádném případě spoléhat jen na soudní zákaz, jak dokázala dvojice odborníků Tjaden a Thoennes. Ti ve výstupu svého výzkumu z roku 1998 uvádějí, že 81% mužů a 69% žen vypovědělo, že tento zákaz byl jejich pronásledovatelem porušen. Pachatel jej buď ignoruje, nebo je pro něj jen další překážkou na cestě za jeho objektem vášně (a paradoxně spíše povzbuzením k pokračování v pronásledování) či v něm může vyvolat pocit ponížení a vzteku, jehož následkem může být násilný útok na oběť. Proto se oběti doporučuje nejprve konzultace s forezním psychologem před tím, než přikročí k tomuto způsobu řešení.

Na pomoc obětem stalkingu se zaměřují nejrůznější organizace jak ve světě, tak i v České republice. Z organizací působících u nás bych ráda zmínila zejména Bílý kruh bezpečí, občanské sdružení, které poskytuje komplexní pomoc a poradenství obětem trestné činnosti. Bylo založeno již v roce 1991 a inspirací se mu staly podobné organizace zřízené například v Německu či Rakousku. Na svých webových stránkách se věnuje jednotlivým trestným činům, možnostem prevence i samotné pomoci obětem stalkingu.⁶⁷ Informace obětem trestných činů zaměřené i na styk s orgány činnými v trestním řízení jsou k nalezení na užitečných webových stránkách www.infovictims.cz.

⁶⁶ podrobněji ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 227-231

⁶⁷ podrobné informace dostupné z <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>

5.3 Zákon o obětech trestných činů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen ZOTČ) nabyl účinnosti 1. srpna 2013 a nahradil tak zcela zjevně nedostačující zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Do té doby byla úprava práv obětí roztržena do několika zákonů. Již jmenovaný původní zákon se zabýval čistě právem oběti na peněžitou pomoc ze strany státu, avšak nerefletoval již další práva, která oběť jako osoba, které by se mělo dostat zvláštního zacházení, musí mít zaručena. Pro oběť bylo zároveň nelehkým úkolem na takovou pomoc dosáhnout splněním přísných podmínek, které zákon ukládal. Podařilo-li se oběti takové podmínky splnit, byla jí poskytnutá částka, jejímž účelem měla být kompenzace utrpěné újmy, relativně nízká. Procesní práva oběti jakožto poškozeného upravoval a dodnes upravuje zákon č. 141/1961, Sb., zákon o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád či TR). Tamtéž bychom našli upravená i další práva neprocesního charakteru, jako jsou právo na informace či právo na ochranu soukromí. V neposlední řadě jmenujme zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, na jehož základě mohly oběti požadovat zejména služby sociálního poradenství. S tímto na mysli je nasnadě, že tehdejší situace po vydání nového zákona přímo volala. Jako nepominutelná byla označena řada nezbytných opatření k ochraně oběti před druhotnou újmou, k možnému doprovodu důvěrníkem či též úprava státní podpory nestátních organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů. Zajištění dostatečné úrovně psychologické a sociální péče o oběť byla také jedním z hnacích motorů situace.

Unijní právo a další mezinárodní dokumenty⁶⁸ svými standardy Českou republiku zavázaly k posilování práv obětí trestných činů a ta svému závazku v roce 2013 dostála. Ministerstvo vnitra dodává, že s novým zákonem na poli práv obětí trestných činů počítal i schválený věcný záměr rekonstrukce trestního práva procesního z roku 2008⁶⁹ Ministerstvo v téže zprávě vysvětluje hlavní cíle, kterých vydáním nového zákona mělo být dosaženo. Jmenuje tak snahu jednak *přispět k tomu, aby oběť*

⁶⁸ např. Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů č. 141/2000 Sb. m. s., doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace či směrnice Rady 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů.

⁶⁹ Zákon o obětech trestných činů – základní informace pro jednání Republikového výboru pro prevenci kriminality dne 29. 3. 2012 ke stažení z www.mvcr.cz/.../zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx

*trestného činu přestala být pojmána jako pouhý objekt trestního řízení a zdroj informací, a jednak snahu přispět k tomu, aby byla posílena práva oběti neprocesního charakteru.*⁷⁰ ZOTČ byl vítaným zákonem a rozšířením katalogu práv obětí trestných činů se jím vskutku podařilo posílit postavení obětí.

5.3.1 K obsahu zákona

ZOTČ sestává ze dvou centrálních částí, z nichž jedna je věnována jednotlivým právům oběti, zatímco druhá se věnuje spolupráci státu s nevládními organizacemi poskytujícími pomoc obětem trestných činů. Zbylé paragrafy pak mění další zákony.

V prvních paragrafech se ZOTČ věnuje tradičně vymezení klíčových pojmů a základních zásad. Oběti se pro účely tohoto zákona rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Trestným činem zároveň ZOTČ rozumí i činy jinak trestné.⁷¹ V případě, že následkem trestného činu byla smrt primární oběti, přiznává zákon status oběti i dalším osobám blízkým, například jejímu manželovi, příbuznému v pokolení přímém atd.⁷² Zároveň platí, že každá osoba, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, se považuje za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti. Zároveň ZOTČ zavádí i speciální kategorii obětí, které nazývá oběti zvlášť zranitelné. Sem zahrnuje děti (tedy osoby mladší 18ti let), osoby postižené mentálním, fyzickým nebo psychickým handicapem nebo smyslovým poškozením, dále oběti trestného činu obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku a oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže v konkrétním případě hrozí zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy.⁷³ Z uvedeného je zřejmé, že definice oběti je odlišná od definice poškozeného

⁷⁰ tamtéž

⁷¹ tedy činy, které vykazují znaky trestného činu, ale nejsou trestným činem, protože pachatel není trestně odpovědný, protože nastala okolnost vylučující protiprávnost nebo protože byl spáchán trestný čin opilostí. Definice převzata z <http://www.ius-wiki.eu/trestni-pravo/trestny-cin>

⁷² viz §2 odst. 3 ZOTČ

⁷³ Dle zákonné definice v §2 odst. 5 ZOTČ se jedná o újmu, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a

v několika aspektech. Oběť je pojem užší, jelikož pod něj spadají jen fyzické, nikoli právnické osoby. Zároveň je oproti poškozenému i pojmem širším právě díky tomu, že ZOTČ za oběti považuje i pozůstalé, kteří by dle TR postavení nutně neměli postavení poškozeného.⁷⁴

5.3.2 Práva oběti

Jádrem ZOTČ je vytyčení šíře a obsahu mimoprocesních práv oběti, které jim stát přiznává a zajišťuje je. Jsou jimi (§4-36):

a) právo na poskytnutí odborné pomoci

Předmětná pomoc zahrnuje psychologické a sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy a poskytují ji subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.⁷⁵ Zákon zakotvuje povinnost těchto subjektů bezplatně a bez zbytečného odkladu poskytnout pomoc zvláště zranitelným obětem a to na základě jejich předchozí žádosti. Bezplatně mohou tyto subjekty pomáhat i dalším, nejen zvláště zranitelným obětem. Právo na poskytnutí odborné pomoci mohou oběti využít před zahájením trestního stíhání, v jeho průběhu, ale i po jeho skončení – vše závisí na okolnostech konkrétního případu; ve své podstatě platí, že taková pomoc trvá do doby, do kdy to vyžaduje její účel.⁷⁶

b) právo na informace

Širokou škálou informací, na něž má oběť trestného činu právo, jakož i subjekty povinné jejich poskytováním, vypočítává ZOTČ v §8 až §13. Po spáchání trestného činu se oběť nejdříve dostane do kontaktu s policií a státním zastupitelstvím. Ti jsou povinni poskytnout oběti základní, srozumitelné

dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.

⁷⁴ VÁLKOVÁ, H., GRIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam v aplikační praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 4, s. 84

⁷⁵ Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů vede Ministerstvo spravedlnosti, dostupný zde: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=330753>

⁷⁶ VICHEREK, R. *Oběti trestných činů a jejich práva*, článek dostupný na webu epravo.cz: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>

informace a to ústní formou (na vyžádání oběti poskytují další informace ve formě písemné, které jsou - též na žádost oběti – povinni ústně srozumitelně vysvětlit v případě nejasností). Při poskytování informací oběti je šetřen její věk, rozumová a volní vyspělost a v neposlední řadě její psychický a zdravotní stav. Všechny podávané informace musejí být poskytovány s ohledem na tyto faktory a zároveň v jazyce, o němž oběť prohlásí, že mu rozumí (nebo je-li to možné v úředním jazyce státu, jehož je oběť občanem).

c) právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Opatření a úkony vedoucí ke zvýšení ochrany oběti leží zejména na bedrech Policie ČR, ale i příslušníků dalších orgánů, které ZOTČ vyjmenovává v §14, odst. 1. Ustanovení na ochranu oběti jsou v tomto zákoně ustanoveními odkazujícími na jiné právní předpisy, které obsahují konkrétní úpravu opatření, která jsou ve prospěch ohrožené oběti přijímána.⁷⁷

d) právo na ochranu soukromí

Dle Směrnice⁷⁸ vydané za účelem zvýšení práv obětí trestných činů může být ochrana soukromí oběti důležitým prostředkem, jak zabránit sekundární a opakované viktimizaci, zavražďování a odvetě. Lze toho dosáhnout řadou opatření, včetně nezveřejňováním informací týkajících se totožnosti a místa pobytu oběti či jejich omezením.⁷⁹ ZOTČ v návaznosti na toto ustanovení stanoví, že se tak děje na žádost oběti (a dalších oprávněných osob). S osobními údaji o oběti se pak mohou seznamovat jen orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci.

Ve věci zveřejňování informací o oběti odkazuje ZOTČ na §8a až 8d TR, které upravují ochranu osobních údajů oběti před zveřejněním v probíhajícím trestním řízení. Zákaz poskytování informací, které by mohly ohrozit soukromí a bezpečnost oběti, se vztahuje zejména na orgány činné v trestním řízení. Ty

⁷⁷ např. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky či zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁷⁸ Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012

⁷⁹ Odst. 54 Směrnice, *Úřední věstník EU*, L 315, 14. 11. 2012, s. 63

musejí zároveň dbát, aby zveřejněním takových informací neohrozily objasnění skutečností stěžejních pro trestní řízení. Na trestný čin nebezpečného pronásledování se zároveň vztahuje ustanovení §8b, odst. 2 TŘ, které stanoví zákaz jakýmkoli způsobem zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného.

e) právo na ochranu před druhotnou újmou

Návrh ZOTČ obecně specifikuje druhotnou újmu jako újmu způsobenou nikoli trestným činem, ale v důsledku přístupu orgánů veřejné moci, zejména policie a orgánů činných v trestním řízení, zdravotnických zařízení, ale i přístupem sdělovacích prostředků.⁸⁰

Naplnění tohoto záměru je možné dosáhnout několika opatřeními. Na prvním místě ZOTČ mluví o zabránění kontaktu mezi obětí a osobou, která se na ní měla trestného činu dopustit. To přispívá zároveň i k naplnění účelu trestního řízení, jelikož rozrušení oběti by mohlo mít za následek její neschopnost vypovídat.⁸¹ Učiní-li požadavek na zabránění kontaktu oběť zvláště zranitelná, jsou mu orgány činné v trestním řízení povinny vyhovět (nevylučuje-li to povaha prováděného úkonu⁸²). Takový požadavek může však vznést každá oběť, ve kterémkoli stádiu trestního řízení (i před jeho zahájením) a to i ústně.

Dalším opatřením bránícím způsobení druhotné újmy je omezení kladení otázek zasahujících do intimní oblasti vyslychané oběti jen na případy, kdy by odpovědi na takové otázky mohly napomoci objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. V takovém případě musí být otázky kladeny zvláště šetrně, ale jasně, aby výslech nebylo nutné opakovat. Oběť má zároveň právo žádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného pohlaví. Tento požadavek uplatní zejména oběti trestných činů v sexuální oblasti.

⁸⁰ VÁLKOVÁ, H., GRIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam v aplikační praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 4, s. 85

⁸¹ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 132

⁸² např. je-li nutné použití konfrontace jako zvláštního způsobu dokazování dle §104a TŘ

ZOTČ zavádí dále institut důvěrníka a právo oběti na jeho doprovod ke všem úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Umožnění doprovodu osobou, které oběť důvěřuje, je dle mého názoru významný krok v ochraně práv obětí trestných činů. Přítomnost takového člověka je pro oběť zásadní, poskytuje jí nezbytnou psychickou podporu.

V neposlední řadě je třeba zmínit právo oběti na prohlášení o dopadech trestného činu na její život. To poskytuje další významný krok v procesu vyrovnání se oběti s tím, co se jí stalo. Může jej učinit jak písemně, tak ústně a to v kterémkoli stadiu trestního řízení. Takové prohlášení má kromě psychologického efektu význam i pro samotný soud, který jej může využít jako vodítko při rozhodování o uložení trestu v duchu individualizace soudního trestání a o přiznání nároku na náhradu nemajetkové škody v penězích uplatněného obětí.⁸³

f) právo na peněžitou pomoc

Jak jsme již zmínili na začátku této kapitoly, právo na peněžitou pomoc bylo jako komplexní materie upraveno v zákoně o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Tuto problematiku pak nabytím své účinnosti převzal jako celek ZOTČ. Oběti je státem poskytnuta jednorázová částka jakožto pomoc k překlenutí zhoršené životní situace trestným činem. Principy, na kterých poskytování takové pomoci stojí, jsou: subsidiarita odškodnění ze strany státu (pokud jej nelze zajistit z jiných zdrojů), proporcionalita odškodnění a újmy a sociální potřebnost finanční pomoci dle situace oběti, přičemž se přihlíží i k jejímu dosavadnímu životu a chování. Zároveň se taková pomoc poskytuje jen obětem násilných (včetně psychického násilí) a úmyslných trestných činů (tedy nelze žádat odškodnění např. obětí dopravní nehody). Odškodnění pak pokrývá ušlý zisk, léčebné výlohy a hospitalizaci, výlohy spojené s pohřbem a v případě

⁸³ VÁLKOVÁ, H., GRIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam v aplikační praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 4, s. 85

vyživovaných osob i ušlé výživné.⁸⁴ §28 ZOTČ stanoví paušální částky poskytované pomoci, pokud oběť žádá částku vyšší, musí svůj důvod prokázat.

K této problematice se váže několik teorií snažících se odpovědět na otázku, proč by stát měl z veřejných zdrojů poskytovat obětem odškodnění. Já osobně se kloním k teorii, která považuje takové odškodnění za cestu k mírnější, ale účinnější trestní politice. Pocit nespravedlnosti, který oběť sužuje, se tím zmírní či odstraní a stát se i díky tomu může vyhnout nutnosti aplikace horentních trestů v duchu prastaré teorie „oko za oko“.

6. Trestný čin nebezpečného pronásledování dle § 354 TZ

Nebezpečné pronásledování jako nový trestný čin představil až zákon č. 40/2009, Sb., trestní zákoník a s účinností od 1.1 2010 tak umožnil konečně efektivní postih jednání, které jsme si představili v předchozích kapitolách této práce pod pojmem stalking. Je méně známo, že tato nová skutková podstata dle původního vládního návrhu ani v novém trestním zákoníku být neměla. Zařazena byla až díky pozměňovacímu návrhu Poslanecké sněmovny, která jím odpověděla na vzrůstající tlak odborné veřejnosti po zakotvení jediné skutkové podstaty, která by postihla čím dál početnější případy pronásledování. Zákonodárce tuto novou skutkovou podstatu vložil na první pohled logicky za skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného vyhrožování a spadá tak pod hlavu X. (trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných), díl 5 (trestné činy narušující soužití lidí) TZ. Tím dal najevo svůj zájem na ochraně nerušeného mezilidského soužití, který §354 TZ bez pochyby sleduje.⁸⁵ Zvážíme-li však, že chráněným zájmem v případě trestného činu nebezpečného pronásledování (více o něm v podkapitole 6.1.1 o objektu) je *ochrana tělesné a duševní integrity, osobní svobody a soukromí každého jedince*⁸⁶, musíme nutně zapochybovat, zda takové umístění v rámci TZ bylo vhodnou volbou. Nasnadě by pak dle mého názoru bylo zařazení nebezpečného

⁸⁴ GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 153

⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3293

⁸⁶ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011

pronásledování k věcně bližším trestným činům proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (tedy pod hlavu II., díl 2.).

Trestní zákoník dělí trestné činy do dvou kategorií a to na zločiny a přečiny. Trestný čin nebezpečného pronásledování se svou maximální trestní sazbou ve výši tří let (u jeho kvalifikované skutkové podstaty) spadá do kategorie přečinů.⁸⁷

Před tím, než se budeme podrobněji zabývat trestným činem nebezpečného pronásledování jako takovým, ráda bych jej zasadila do širšího kontextu a vyjasnila některé nezbytné trestněprávní pojmosloví. Prvním pojmem tak je samotný trestný čin. TZ jej definuje jako „protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“⁸⁸ Mluvíme-li o trestném činu spáchaném mladistvým, nazýváme jej proviněním.⁸⁹ Výkladová ustanovení TZ pak dodávají, že *pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, rozumí se trestným činem též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.*⁹⁰

Abychom mohli s jistotou konstatovat, že byl spáchán trestný čin (nebo provinění), musí být naplněny všechny jeho zákonné znaky. Těmi jsou *protiprávnost, typové znaky tvořící skutkovou podstatu trestného činu a obecné požadavky na subjekt – pachatele.*⁹¹ V případě trestného činu nebezpečného pronásledování si téměř není možné představit situaci, kdy by došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu, avšak čin jako takový nebyl protiprávní (k čemuž dochází, jednal-li pachatel činu pod vlivem jedné z okolností vylučujících protiprávnost - jeho jednání tak od počátku není trestným činem⁹²) Jednání, které nazýváme stalking, je tedy vždy protiprávní. Pojdme nyní podrobněji rozebrat jednotlivé znaky tvořící tzv. skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování.

⁸⁷ Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§14 odst. 2 TZ).

⁸⁸ §13 odst. 1 TZ

⁸⁹ §6 odst. 1 ZSVM

⁹⁰ § 111 TZ

⁹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 91-93.

⁹² dle hlavy III., §28 – 32 TZ jsou jimi: krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně

6.1 Skutková podstata

„Skutková podstata je jedním z formálních znaků trestného činu (resp. provinění). Jde o právní formu vyjadřující typové znaky trestného činu uvedené v trestním zákoně.“⁹³ Obecně rozumíme typovými znaky takové, které na jedné straně vyjadřují typovou škodlivost daného druhu trestného činu pro společnost a na druhé straně odlišují tento druh trestného činu od jiných druhů trestných činů. Z této obecné definice pak můžeme chápat skutkovou podstatu jakožto výtažek hlavních znaků toho kterého škodlivého jednání, které jsou určující pro jeho správnou kvalifikaci. Naopak v ní již není zohledněn skutkový děj, tedy detailní průběh dané události, jehož je skutková podstata jakýmsi odrazem. Díky přesným formulacím, které TZ poskytuje ve formě jednotlivých skutkových podstat, je naplňována jedna z nezákladnějších zásad trestního práva, již zakotvuje i Listina základních práv a svobod ČR: *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*.⁹⁴

Obligatormi znaky skutkové podstaty jsou: objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka trestného činu. Ještě než přistoupíme k rozboru těchto znaků u trestného činu nebezpečného pronásledování, podívejme se, jak přesně je v § 354 TZ formulována jeho skutková podstata:⁹⁵

- (1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že
- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,
 - b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
 - c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
 - d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
 - e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,

⁹³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 162.

⁹⁴ doslovně: *Není trestného činu a není trestu bez zákona. Čl. 39, LZPS: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit.“*

⁹⁵ Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 354 in *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 11, s. 436.

a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,

b) se zbraní, nebo

c) nejméně se dvěma osobami.

Nahlédneme-li na formulaci § 354 TZ jako na celek, vidíme, že zákonodárce rozdělil skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování tradičně na základní a kvalifikovanou. Kvalifikované skutkové podstatě se budu věnovat v následující podkapitole 6.2. Zaměřme se nyní na to, jak je strukturována základní skutková podstata. Zákonodárce v odst. 1 uvádí taxativní výčet jednání, která klasifikuje jako pronásledování a která musí mít dlouhodobou povahu a schopnost vyvolat v oběti důvodnou obavu o život a zdraví jeho či osob jemu blízkých, aby byla nebezpečným pronásledováním dle této skutkové podstaty. Vezmeme-li v úvahu vše, co bylo výše napsáno o dynamice stalkingu, o různorodosti a nespočetném množství různých druhů chování, ze kterých může sestávat, nezbyvá nám než zapochybovat o správnosti zákonodárcova rozhodnutí pokusit se jej taxativně postihnout v pěti bodech. Můžeme se domnívat, že při konstrukci skutkové podstaty zákonodárce vycházel pravděpodobně z příkladu našich sousedů, zejména Rakouska⁹⁶, které též uvádí taxativní výčet, nikoli generální klauzuli (na rozdíl od Německa). Dle mého názoru se měl zákonodárce vydat spíše cestou po vzoru právě Německa nebo například Velké Británie, která stalking zahrnuje pod obecnější obtěžování (*harassment*), v jehož rámci uvádí příklady chování, které spojuje se stalkingem jako takovým. Tím se vyhýbá riziku, že by některé případy závažného a pro oběť škodlivého jednání nezapadly do zákonného výčtu jednání, které má být stalkingem. V české úpravě tedy bohužel chybí generální klauzule, kterou by bylo možné postihnout za současné situace nepostižitelné jednání. Nesmíme zapomínat,

⁹⁶ to nevíme jistě, jelikož tento trestný čin nebyl obsažen ve vládním návrhu trestního zákoníku, a tak k němu chybí i důvodová zpráva (in JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 866)

že chováním, které by mělo být trestné podle §354 TZ, může být cokoli. Od milostných dopisů, přes bizarní dary, mrzačení domácích mazlíčků až po atentát na prezidenta.

Za pozornost stojí i fakt, že skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování v sobě nezahrnuje některé druhy chování, které jsou škodlivé a bývají součástí pachatelova jednání (např. vyhrožování či ublížení na zdraví⁹⁷). Zákodárce ve skutkové podstatě trestného činu nebezpečného pronásledování totiž zohlednil jen takové druhy chování, které výrazně zhoršují dosavadní životní způsob oběti a které nebylo možné postihnout před 31. 12. 2009 podřazením pod skutkovou podstatu žádného z existujících trestných činů.⁹⁸

6.1.1 Objekt

Objektem trestného činu jsou ve zjednodušeném pojetí hodnoty, na něž takový čin útočí a k jejichž ochraně ta která skutková podstata slouží. Jelínek jej definuje přesněji jako „*společenské vztahy (například vztahy vlastnické), zájmy a hodnoty (například život člověka, jeho zdraví, čest, důstojnost, jeho osobní svoboda) chráněné trestním zákonem*“⁹⁹ Systematika zvláštní části TZ vychází právě z logického členění skutkových podstat dle zájmů, které mají chránit.

Z hlediska zařazení trestného činu nebezpečného pronásledování v TZ můžeme postupovat od obecnějšího ke konkrétnějšímu: Hlava X. nazvaná trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných chrání širokou škálu *společenských vztahů, zájmů a hodnot, které jsou nezbytné k tomu, aby stát budovaný na principech demokracie a zákonnosti mohl bezchybně vykonávat svoje funkce.*¹⁰⁰ Kromě *řádné činnosti orgánů státu, územní samosprávy a dalších orgánů veřejné moci, pořádku ve věcech veřejných, výkonu pravomoci úředních osob* sem patří i *obecné zájmy a práva a svobody jednotlivců a vzájemné nerušené soužití ve společnosti.*¹⁰¹ Právě nerušené soužití lidí je

⁹⁷ Ty jsou postižitelné dle § 353 TZ a §145 až 146a TZ

⁹⁸ VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle §354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 7

⁹⁹ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 170

¹⁰⁰ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011

¹⁰¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3110-3111.

zastřešeno dílem 5. TZ. Předmětem ochrany je mír ve společnosti a veřejný pořádek. Ten má být dle Šámala chráněn proti jednání osob, které z důvodu národnostního, rasového, etnického, náboženského, třídního nebo příslušnosti k určité skupině osob anebo z důvodu omezování práv a svobod příslušníků těchto skupin narušuje občanské soužití násilím, vyhrožováním, podněcováním k nenávisti, hanobením nebo dlouhodobým pronásledováním.¹⁰²

Přejdeme-li pak konkrétně k samotné skutkové podstatě trestného činu nebezpečného pronásledování, najdeme v ní zájem na ochraně nerušeného mezilidského soužití vtělen do ochrany tělesné a duševní integrity, osobní svobody a soukromí každého jedince. S ohledem toto konstatování a na systematiku zvláštní části TZ pak můžeme polemizovat, zda skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování neměla být zákonodárcem zařazena spíše do hlavy II. (jak jsme již zmínili na počátku 6. kapitoly).

6.1.2 Objektivní stránka

Způsob spáchání trestného činu a jeho následky tvoří objektivní stránku trestného činu. Ta zahrnuje jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi - ty jsou obligatorními znaky objektivní stránky trestného činu a musí být obsažené v každé skutkové podstatě. Fakultativními znaky jsou pak zejména místo a čas jednání, hmotný předmět útoku a účinek.¹⁰³

Nejvyšší soud ve svých nálezech chápe objektivní stránku přečinu nebezpečného pronásledování jako jednání spočívající v dlouhodobém pronásledování prováděném taxativně vymezenými formami, které jsou způsobilé v jiném vzbudit důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých. Za společného jmenovatele těchto forem pak stejně jako Šámal označuje záměr jiného obtěžovat tak intenzivně, že to již ohrožuje jeho psychickou a v některých případech i fyzickou integritu.¹⁰⁴ Je nasnadě, že lze jen těžko vytknout jasnou hranici, mezi tím, co je ještě

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ in JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 179

¹⁰⁴ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011 či ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3294

„neškodnou“ pozorností či pouze nevhodným chováním a chováním škodlivým, až patologickým, které je nutné postihovat prostředky trestního práva. Od kterého momentu představuje chování pachatele pro oběť reálnou hrozbu? Nejvyšší soud ve své judikatuře považuje takovou hranici za zjevně překročenou ve chvíli, kdy je z okolností případu zřejmá bezvýslednost snahy pronásledovatele získat přízeň oběti, ten však navzdory tomu v jejím pronásledování neúnavně pokračuje, popř. se začne vůči oběti chovat násilně.¹⁰⁵

6.1.2.1 Konkrétní způsoby jednání

Konkrétní způsoby nebezpečného pronásledování zahrnují širokou škálu projevů a prostředků využívaných pachatelem. Některé mohou být zcela zjevně zákonem nedovolené (vyhrožování, omezování v obvyklém způsobu života...), v některých případech ale může jít o zdánlivě „legální“ prostředky (vyhledávání osobní blízkosti, telefonování, drobné dary...).¹⁰⁶ Judikatura Nejvyššího soudu a komentářová literatura jsou v tomto případě zajedno, tvrdíce, že jednotlivý čin nemusí být zákonem postižitelný, nemusí naplňovat skutkovou podstatu trestného činu, avšak v jejich souhrnu je však třeba takové projevy považovat za pronásledování.¹⁰⁷

Podívejme se nyní na jednotlivé formy jednání taxativně uvedené v § 354 odst. 1 písm. a) až e) TZ a přibližme si, jakým způsobem naplňují objektivní stránku trestného činu nebezpečného pronásledování:

- a) Vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmou poškozenému nebo osobám jemu blízkým

Pojem výhrůžka nečiní aplikační praxi větší problémy, Nejvyšší soud judikuje na základě komentářové literatury, že výhrůžkou je třeba rozumět takové protiprávní jednání, které je objektivně způsobilé vzbudit důvodnou obavu, aniž je však nutné takovou důvodnou obavu u poškozeného skutečně vyvolat. Zároveň musí být míněna vážně (a tedy nesmí jít o žert). V případě nebezpečného pronásledování musí být zaměřena na ublížení na zdraví nebo

¹⁰⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1263/2012

¹⁰⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3295

¹⁰⁷ Tamtéž. A také: usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1263/2012

jinou újmu¹⁰⁸ (na rozdíl od skutkové podstaty nebezpečného vyhrožování, kde je obsahem výhrůžky usmrcení, těžká újma na zdraví nebo jinou těžká újma¹⁰⁹).¹¹⁰ Taková výhrůžka pak nemusí nutně mířit jen proti osobě oběti, ale také osobám jí blízkým, čím u ní pachatel vyvolá strach o jejich zdraví a bezpečí a ve výsledku je takovým vyhrožování pronásledována i oběť sama.

b) Vyhledávání osobní blízkosti a sledování poškozeného

Ani u této formy pronásledování se nesečkáme s problematickým výkladem. Nejvyšší soud pojem vyhledávání blízkosti chápe v širokém slova smyslu, což odůvodňuje nutností účinně chránit jedince před závažnými útoky do jeho soukromí. Zahrnuje sem tedy širokou škálu slídění, obtěžování, dotírání, „doprovázení“ či „pozorování“. Ty všechny mohou být dle slov Nejvyššího soudu objektivně způsobilé vzbudit požadovanou důvodnou obavu.¹¹¹

c) Vytrvalý kontakt prostředky elektronické komunikace, písemně nebo jinak

Zde mluvíme o soustavném kontaktu prostřednictvím nejrůznějších způsobů komunikace. Od klasických psaníček, pohlednic, dopisů, přes SMS zprávy a telefonní teror¹¹² až k dnes čteně využívanému virtuálnímu pronásledování čili cyberstalkingu (o němž jsme do hloubky pojednali v kapitole 2.2.2). Nejčastěji se v praxi setkáme se zahlcováním emailové schránky oběti nevyžádanými emaily či spamy, ale také se záměrnou distribucí počítačových virů. Výjimkou nejsou ani dárky a to i prostřednictvím třetí osoby.¹¹³

¹⁰⁸ Jiná újma nemá svou zákonnou definici, z aplikační praxe však vyplývá, že jí může být např. narušení sexuální integrity, rodinného soužití, újma na odborné pověsti apod. Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011

¹⁰⁹ §353 odst. 1 TZ

¹¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3296. A dále: usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011

¹¹¹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011

¹¹² Telefonní teror má nejčastěji podobu obscenních či výhrůžných telefonátů nebo sdělování šokujících zpráv, volající záměrně zůstává v anonymitě. Definice převzata z ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 227

¹¹³ VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle §354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 8

d) Omezování obvyklého způsobu života

Tento pojem už může být schopný vyvolat potencionální interpretační problémy. Judikatura i odborníci se shodují, že za omezování obvyklého způsobu života je nutné považovat takové omezení, které zasáhne osobní, rodinný, ale i profesní život oběti a to proti její vůli nežádoucími zásahy. Nejvyšší soud klade důraz na hledisko subjektivně pociťované újmy oběti. Není možné hodnotit okolnosti dle jakéhosi „zprůměrovaného“ obvyklého způsobu života.¹¹⁴ Válková dodává, že např. pro učitele může být omezující sledování každého jeho kroku dotěrným studentem, zatímco u slavného herce předpokládáme jakýsi vyšší „práh citlivosti“ vůči pronásledování ze strany jeho obdivovatelů. U něho bude nutné prokázat vyšší intenzitu pronásledování, aby takové jednání mohlo být hodnoceno jako podřaditelné pod §354 odst. 1 písm. d) TZ.¹¹⁵

e) Zneužití osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu s poškozeným

K pochopení posledního taxativně vypočteného jednání musíme využít i ustanovení zákona o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb., které stanoví, co je osobní údaj.¹¹⁶ Aby bylo jednání pachatele trestné podle §354 odst. 1 písm. e), je nutné, aby byla splněna podmínka, že zneužitím osobních údajů chtěl pachatel získat kontakt s obětí. Došlo-li k takovému kontaktu, není pro toto ustanovení směrodatné, avšak záměr vedoucí ke zneužití osobních údajů je znakem obligatorním. Zákonodárce přitom nespecifikuje, o jakou formu kontaktu by se mělo jednat, vykládáme tedy, že může jít o jakýkoli (od osobního setkání po zaslání dárků).

¹¹⁴ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011

¹¹⁵ VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 9, s. 261

¹¹⁶ takový, jehož prostřednictvím lze zjistit identitu jiného, aniž by přitom bylo nutné vynaložit nepřiměřené množství času, úsilí, či materiálních prostředků (srov. §4 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů)

6.1.3 Subjekt

Subjektem trestného činu je pachatel. Některé skutkové podstaty uvádějí konkrétní požadavky na osobu pachatele, kterými jsou buď požadavky na jeho postavení (tzv. speciální subjekt) nebo určité vlastnosti (tzv. konkrétní subjekt). Skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování žádné takové požadavky neklade, proto jeho pachatelem může být kterákoli fyzická osoba (nikoli osoba právnická¹¹⁷), užší podmínkou je trestní odpovědnost takové osoby. Aby bylo možné ji považovat za trestně odpovědnou, musí v době spáchání trestného činu dovršit zákonem stanovený věk patnácti let (§ 25 TZ, ale také § 89 odst. 1 ZSVM) a být přičetná (§ 26 TZ). Osoba, která překročila věkovou hranici patnácti let a ještě nedovršila osmnácti let, spadá do působnosti zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Trestní odpovědnost mladistvého pak závisí na jeho dostatečné rozumové a mravní vyspělosti (§ 5 odst. 1 ZSVM) a musí být na takové úrovni, aby mladistvý byl schopen rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládat své jednání. Trestní odpovědnost mladistvých nazýváme odpovědností relativní.¹¹⁸

Zaměříme-li se na pojem přičetnosti, zjistíme, že trestní zákoník nám legální definici tohoto pojmu neposkytuje. Pro jeho správný výklad musíme nahlédnout do ustanovení §26 TZ, kde jsou vypočteny důvody přičetnosti vylučující. Z důvodu nepřičetnosti tak nebude trestně odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu¹¹⁹ v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.

6.1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránkou trestného činu rozumíme soubor znaků, které charakterizují psychické vztah pachatele k trestnému činu. Subjektivní stránka má jediný obligatorní znak, kterým je zavinění. Zavinění může mít formu úmyslu nebo nedbalosti. U každého

¹¹⁷ Srov. § 7 ZTOPO, kde jsou taxativně vypočteny trestné činy, za něž může být právnická osoba trestně odpovědná.

¹¹⁸ in JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5.* vydání. Praha: Leges, 2016, s. 202

¹¹⁹ Dle § 123 TZ je duševní poruchou mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci také hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.

trestného činu tedy musí nutně existovat odpovědnost za zavinění, která je jednou ze základních zásad trestního práva hmotného – chybí-li zavinění pachatele, nenastává trestní odpovědnost.¹²⁰

Nejvyšší soud ve své judikatuře uvádí, že zavinění jako subjektivní stránka trestného činu nebezpečného pronásledování je charakterizována úmyslem pachatele, a to zpravidla úmyslem přímým¹²¹, který směřuje ke způsobení újmy poškozené osobě, ať již v psychické či ve fyzické formě.¹²²

6.2 Kvalifikovaná skutková podstata

Kvalifikovaná skutková podstata odráží vyšší stupeň nebezpečnosti trestného činu spočívající v buď v závažnějším porušení či ohrožení objektu trestného činu nebo ve způsobu provedení činu.¹²³ Vyskytují se také kvalifikované skutkové podstaty reflektující zvláštní postavení pachatele nebo jeho pohnutku. Aby pachatel naplnil znaky kvalifikované skutkové podstaty, musí vždy nejprve naplnit znaky základní. Kvalifikovaná skutková podstata je tak vlastně základní skutkovou podstatou, ke které se přidávají další znaky podmiňující použití vyšší trestní sazby z důvodu vyššího stupně nebezpečnosti, který představují.

V případě trestného činu nebezpečného pronásledování nalezneme znaky kvalifikované skutkové podstaty v §354 odst. 2 písm. a) až c). Ty musí pachatel naplnit zároveň s naplněním znaků uvedených v odst. 1, včetně podmínek dlouhodobosti pronásledování a způsobilosti takovým jednáním vzbudit důvodnou obavu o život či zdraví oběti samotné nebo jí blízkých osob.¹²⁴ Kvalifikovaná skutková podstata pak zakládá použití vyšší trestní sazby vůči pachateli, který se činu dopustil na

¹²⁰ in JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 222

¹²¹ Dle §15 odst. 1 písm. a) TZ jde o přímý úmysl v případě, kdy pachatel věděl, že způsobem uvedeným v trestním zákoně poruší nebo ohrozí nebo alespoň může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, a takové porušení nebo ohrožení způsobit chtěl.

¹²² usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 10. 2014, sp. zn. 3 Tdo 1360/2014

¹²³ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 166

¹²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3299.

individuálním objektu, který obecně vyžaduje vyšší míru ochrany (tzn. na dítěti a těhotné ženě) a dále vůči pachateli, který zvolil zvláště nebezpečný způsob provedení tohoto trestného činu (se zbraní nebo s nejméně dvěma osobami).

Přibližme si nyní detailnější optikou jednotlivá ustanovení §354 odst. 2:

a) Vůči dítěti a těhotné ženě

Zákon označuje za dítě osobu mladší osmnácti let.¹²⁵ Není přitom směrodatné, zda si pachatel byl vědom věku oběti, pro naplnění kvalifikované podstaty dle §354 odst. 2 písm. a) postačí, že vzhledem k okolnostem (fyzické vyspělosti, vyjadřování dané osoby atd.) si toho být vědom měl a mohl.¹²⁶ Za těhotnou označujeme ženu v období od nidace, tj. od uhnízdění oplodněného vajíčka v děložní sliznici v těle matky až do počátku porodu.¹²⁷ I v případě těhotné ženy postačí zavinění z nedbalosti – tedy pokud pachatel se zřetelem na okolnosti případu a své subjektivní dispozice vědět měl nebo mohl, že je těhotná.¹²⁸ Šámal vyzdvihuje fakt, že pro případ dítěte i těhotné ženy platí, že k naplnění objektivní stránky trestného činu nebezpečného pronásledování může dojít výrazně rychleji – zásahy do soukromí a vyhrožování v nich jsou schopné vyvolat důvodnou obavu o jejich zdraví či život (a bezpečnost nenarozeného potomka) nepochybně snadněji.¹²⁹

b) Se zbraní

Legální definici trestného činu spáchaného se zbraní nám poskytuje TZ v §118 výkladových ustanovení. Zbraň je zde chápána extenzivně jako cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším a na rozdíl od kvalifikované skutkové podstaty pod písm. a) je v tomto případě vyžadován úmysl – pachatel vědomě

¹²⁵ §126 TZ

¹²⁶ VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle §354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 9

¹²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1470 - 1471

¹²⁸ VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle §354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 10

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3300

užívá zbraně k ovlivnění chování poškozeného nebo ji má u sebe právě za tímto účelem.¹³⁰ Judikatura dospěla k jednotnému právnímu názoru, že užití zbraně k útoku nebo překonání či zamezení odporu je nutné chápat nejen jako užití zbraně k fyzickému násilí, ale i její užití k působení na psychiku poškozeného jako hrozby k dosažení pachatelem předpokládaného záměru.¹³¹

c) Nejméně se dvěma osobami

K naplnění této kvalifikované skutkové podstaty je potřeba účast minimálně tří fyzických osob (tedy pachatele a dvou dalších). Není přitom nutné, aby byly všechny přítomny při jednání současně, zákon vyžaduje pouze jejich aktivní účast (a ne nutně stejnou měrou). Tyto osoby o sobě nemusí navzájem vědět, ani být mezi sebou jakýmkoli způsobem ve své činnosti organizované, zákon nadto nevyžaduje ani, aby šlo o osoby trestně odpovědné. Avšak osobou, která o součinnosti s nimi vědět musí, je pachatel – za to je mu pak přičítána tato zvlášť přitěžující okolnost¹³²

6.3 Problematika výkladu některých legislativních pojmů

Krkolomný zrod nové skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování jsme zmínili již na začátku 6. kapitoly. Fakt, že s ní původní vládní návrh nového trestního zákoníku vůbec nepočítal a že byla vytvořena takřka na poslední chvíli „horkou jehlou“, je dle mého názoru důvodem, proč se nám některé formulace v ustanoveních §354 TZ mohou zdát přinejmenším vágní. Aplikační praxe brzy potvrdila, že soudy často narážejí na interpretační obtíže zejména, co se týče několika legislativních pojmů, které trestní zákoník používá. Přitom jednotný a přesný výklad a právní jistota s ním spojená je dle mého názoru klíčem k úspěchu fungující jurisdikce a v našem případě k efektivnímu postihování tak závažného trestného činu, jakým nebezpečné pronásledování bezpochyby je. Nejistota ve výkladu se prolíná i napříč domácí odbornou literaturou a nezřídka se můžeme setkat s téměř protichůdnými názory

¹³⁰ §118 TZ

¹³¹ např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 3. 2004, sp. zn. 5 Tdo 253/2004

¹³² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3300

na výklad jednotlivých ustanovení. V této části diplomové práce bych se ráda věnovala dvěma pojmům, které (jak vyplynulo z aplikační praxe) působí zatím největší interpretační problémy.

6.3.1 Pojem dlouhodobosti

Jak jsme již uvedli v kapitole 6.1.2, objektivní stránce trestného činu nebezpečného pronásledování odpovídá chování pachatele spočívající v pronásledování oběti v taxativně vymezených formách. Aby takové chování bylo trestné, vyžaduje zákon splnění podmínky dlouhodobého charakteru takových projevů chování a zároveň jejich způsobilost vzbudit v jiném důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých. Zaměříme se nejprve na zdánlivě jasný pojem dlouhodobosti.

Trestní zákoník nestanoví konkrétní minimální dobu, po kterou musí pronásledování trvat, aby se dalo označit za trestné a tudíž subsumovatelné pod skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování. Jsem toho názoru, že pro každý jeden případ by měla platit zásada individuálního přístupu a šetření konkrétních okolností daného případu. Pro účely praxe chápeme pojem dlouhodobosti ustáleně jakožto opakující se, zpravidla systematicky i soustavně prováděné jednání.¹³³ Opakující se jednání pro tento účel chápeme jako více než 10 pokusů o kontakt v rozmezí minimálně čtyř týdnů.¹³⁴

Nejvyšší soud k této problematice dodává, že za dlouhodobé jednání není možné považovat projevy ojedinělé nebo náhodné, byť jinak nežádoucího chování. Ve své judikatuře tak vysvětluje dlouhodobost nežádoucího jednání jako jednání *soustavné, vytrvalé, tvrdošíjné a systematicky prováděné, vybočující z běžných norem chování, které mohou v některých případech i nebezpečně gradovat*.¹³⁵ Poněkud konkrétněji se Nejvyšší soud vyjádřil v dalším ze svých ustanovení, kdy uvedl, že dlouhodobostí je u trestného činu nebezpečného pronásledování třeba rozumět přinejmenším několik

¹³³ VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 9, s. 262

¹³⁴ VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle §354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2, s. 7

¹³⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.9.2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011

vynucených kontaktů nebo pokusů o ně, které zároveň musí být způsobilé v poškozeném vyvolat důvodnou obavu.¹³⁶

Považuji za nutné vyzdvihnout myšlenku Nejvyššího soudu, který požadavek dlouhodobosti pojímá ve vztahu k jednání pachatele jako celku, nikoliv k jeho jednotlivým formám. Jen tak je možné vystihnout komplexně jeho povahu a závažnost. V případě, že bychom posuzovali dlouhodobost odděleně pro každou z forem nebezpečného pronásledování, nebyli bychom nikdy schopni získat objektivní obraz o jeho povaze jako celku. Požadavek dlouhodobosti je závislý také na intenzitě a formě pachatelova jednání. Čím závažnější forma a vyšší intenzita jejího naplňování, tím kratší doba postačí pro vyslovení závěru, že jde o dlouhodobé jednání.¹³⁷

6.3.2 Pojem způsobilosti vzbudit důvodnou obavu

Druhým zásadním pojmem působícím interpretační komplikace je způsobilost vzbudit důvodnou obavu. Nejprve je nutné pochopit, že stěžejním pro účely tohoto zákonného ustanovení není vlastní vyvolání důvodné obavy. Stačí pouhá reálná možnost, že by k vyvolání obav o vlastní život a zdraví či život a zdraví blízkých u oběti mohlo dojít. U každého jednotlivého případu je nutné pečlivě zhodnotit, jedná-li se opravdu o nebezpečné pronásledování, či např. jen o „silná slova“, která ve skutečnosti neznamenají nic závažného. Jako příklad uvádím usnesení Nejvyššího soudu¹³⁸, který zrušil usnesení Krajského soudu v Brně a jemu předcházející rozhodnutí Městského soudu v Brně z důvodu, že uspokojivě nevysvětlily, proč se zřetelem ke konkrétní situaci i s ohledem na zkušenosti s obviněným byl vznik obavy o život u poškozené reálný. Tím se jim současně nepodařilo vyvrátit obhajobu obviněného, který tvrdil, že se ve skutečnosti jednalo jen o nevhodnou reakci na vulgární slova poškozené. V případě se jednalo o slova obviněného adresovaná ve facebookové konverzaci poškozené, ve které se vyjádřil, že „ju zabije“ poté, co jej poškozená častovala vulgárními nadávkami. Nejvyšší soud shledal, že tato slova obviněného nenaplnila požadavek způsobilosti vzbudit důvodnou obavu u poškozené.

¹³⁶ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1084/2014

¹³⁷ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1084/2014

¹³⁸ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.9.2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011

Důvodnou obavu jako samostatný pojem specifikoval ve své judikatuře Nejvyšší soud jako obavu objektivně způsobitou vyvolat vyšší stupeň obav úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu ze zla, kterým je na poškozeného působeno.¹³⁹ Komentářová literatura dodává, že taková obava se nemusí týkat jen fyzického zdraví, nýbrž též psychických poruch, tedy např. psychického zhroucení matky, jíž je vyhrožováno, že pachatel ublíží jejímu dítěti. Obecně usuzujeme, že ke vzbuzení důvodné obavy dojde mnohem snáze a skrze útoky menší intenzity v případech, kdy je obětí dítě nebo osamělá žena.¹⁴⁰

6.4 Souběh s dalšími trestnými činy

K souběhu trestných činů dochází v případech, kdy pachatel spáchal dva nebo více trestných činů dříve, než byl pro některý z nich odsouzen, nebo dříve, než byl obviněnému doručen trestní příkaz. V případě souběhu trestných činů s trestným činem nebezpečného pronásledování se bude jednat o souběh jednočinný nestejnorodý, kdy pachatel spáchá jedním skutkem¹⁴¹ více trestných činů různých skutkových podstat.¹⁴² Vzhledem ke komplikované dynamice stalkingu a různorodosti skutků, které ve svém důsledku tvoří komplexní celek chování, které je podřadatelné pod skutkovou podstatu nebezpečného pronásledování, musí logicky docházet k situacím, kdy takovým chováním pronásledovatel naplní skutkovou podstatu více trestných činů. Na časové přímce svých aktivit může pronásledovatel oběť sledovat a zahrnovat svou přízní. V některých situacích však může přikročit i k výhrůžkám a vydírání oběti a v nejhorších případech i k fyzickému útoku na její osobu. Jak tedy správně posoudit takové jednání? Odborná veřejnost se v odpovědích na tuto otázku značně rozchází. Reálných možností forem pronásledování je nespočet a možností jejich vzájemných kombinací snad ještě více. Níže uvádím nejčastější možnosti souběhu některých trestných činů s trestným

¹³⁹ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.4.2014, sp. zn. 7 Tdo 229/2014

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3298-9

¹⁴¹ Legální definice skutku neexistuje. Právní teorie a praxe jej definuje jako všechny ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného z hlediska trestního práva, pokud jsou zahrnuty zaviněním. In JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 343-344

¹⁴² JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 342

činem nebezpečného pronásledování a případy, kdy takový souběh v právní teorii není možné uvažovat.

Některé z trestných činů můžeme bez větších pochybností uvažovat jako ty, se kterými bude souběh možný. Jmenujme např. omezování osobní svobody (§171 TZ), porušování domovní svobody (§178 TZ), poškození cizí věci (§228 TZ), výtržnictví (§358 TZ) nebo týrání zvířat (§301 TZ) – případy, kdy se pachatel mstí bývalé partnerce na společném domácím mazlíčkovi.¹⁴³ Komentářová literatura zároveň připouští souběh trestného činu nebezpečného pronásledování s trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí, a to v případech, kdy bylo pachateli uloženo vykázání a ten je maří.¹⁴⁴

Z praxe uveďme případ souběhu nebezpečného pronásledování a *vydírání* (§175 TZ). Obviněný po dobu několika měsíců bombardoval poškozenou SMS zprávami a telefonáty, a ve snaze donutit ji k obnovení jejich vztahu jí opakovaně vyhrožoval prozrazením jejich vztahu jejímu současnému partnerovi, rozvrácením rodiny a ztrátou zaměstnání. V důsledku jeho aktivit a stupňující se agrese obviněného byla žena nucena vyhledat pomoc psychologa. Nejvyšší soud vyhodnotil tento případ jako jednočinný souběh trestného činu vydírání a nebezpečného pronásledování.¹⁴⁵

Tímto se však dostáváme k jádru problematiky, kde se názory odborníků, jak již bylo řečeno, rozcházejí. Děje se tak zejména nad otázkou možnosti faktické konzumpce nebezpečného pronásledování závažnějším trestným činem. Přidržíme-li se našeho příkladu, někteří odborníci by tvrdili, že trestný čin vydírání by měl obvykle konzumovat méně závažný trestný čin nebezpečného pronásledování. K dalším takovým „konzumujícím“ trestným činům patří samozřejmě trestné činy proti životu a zdraví a některé trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti.¹⁴⁶ Visinger pokládá souběh trestného činu nebezpečného pronásledování a trestných činů *vraždy* (§ 140 TZ), *těžkého ublížení na zdraví* (§ 145 TZ), *znásilnění* (§ 185 TZ) a *týrání osoby žijící v*

¹⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3300-3301

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.7.2014, sp. zn. 4 Tdo 692/2014

¹⁴⁶ např. *vraždy* (§140 TZ), *těžké ublížení na zdraví* (§145 TZ), *zbavení osobní svobody* (§170 TZ), *znásilnění* (§185 TZ), *sexuální nátlak* (§186 TZ) atd.

společném obydlí (§ 199 odst. 2 TZ) vysloveně za nemožný.¹⁴⁷ Někteří připouštějí, že soud může vyhodnotit takové případy jako souběh trestných činů, zejména uzná-li za nutné vyjádřit takovým způsobem jeho zvláštní povahu nebo závažnost.¹⁴⁸ Zbylá část odborné veřejnosti má za to, že v zásadě by se mělo jednat o jednočinný souběh s odkazem na zohlednění zvýšené společenské nebezpečnosti takového jednání. Já osobně musím souhlasit se třetí jmenovanou názorovou skupinou. Myslím si, že je nezbytné zohlednit, pokud k závažnému trestnému činu došlo po tyranizujícím období pronásledování. V reálném životě není možné vymazat období, po které oběť žila ve strachu, a bylo jí vyhrožováno ublížením na zdraví. A pokud tuto svou výhrůžku pachatel nakonec i splnil, domnívám se, že by ve výroku o vině a trestu mělo být zohledněno jednání, jež fyzickému útoku předcházelo. Nemohu nepodotknout, že v konečném důsledku často vleklé pronásledování a strach s ním spojený způsobí více škody než rána pěstí.

Nejčastější polemiky vyvstávají v souvislosti s možným jednočinným souběhem s trestným činem *nebezpečného vyhrožování* (§ 353 TZ). Dle mého názoru by v tomto případě měl být trestný čin nebezpečného pronásledování tím „konzumujícím“, jakožto závažnější trestný čin z těchto dvou, porovnáme-li ustanovení §353 TZ a §354 odst. 1 písm. a). Ačkoli ustanovení §353 TZ a §354 TZ postihují na první pohled podobná jednání, je nezbytné rozlišovat mezi nimi, zejména vezmeme-li v úvahu intenzitu výhrůžky, která je zákonem vyžadována. § 353 TZ požaduje výhrůžku usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou, pro § 354 TZ postačí pouze samotná výhrůžka ublížením na zdraví nebo jinou újmou. Dalším rozdílem je fakt, že pro naplnění skutkové podstaty nebezpečného vyhrožování postačí pouze jediný útok, bude-li s to vzbudit v poškozeném důvodnou obavu. Vidíme, že požadavek na dlouhodobost takového jednání, typický pro nebezpečné pronásledování, zde chybí. Vezmeme-li v úvahu další formy jednání uvedené v ustanovení § 354 odst. 1 TZ pod písmeny b) až e), domnívám se, že jednočinný souběh těchto dvou přečinů bude možný.

¹⁴⁷ VISINGER, Radek. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 331.

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3301

6.5 Trestání nebezpečného pronásledování

Již na začátku 6. kapitoly jsme zmínili, že vzorem pro zakotvení stalkingu v českém právním řádu byla pravděpodobně rakouská trestněprávní úprava. Lze tak usuzovat porovnáním znění skutkových podstat (rakouská též mívá „pouze“ na taková jednání, která výrazně zhoršují dosavadní životní způsob oběti a není tak pod ní zahrnuto jednání, které lze postihnout jako jiné trestné činy – např. ublížení na zdraví nebo nebezpečné vyhrožování¹⁴⁹), nejlépe se však tato skutečnost odráží porovnáním trestních sankcí: rakouský trestní zákoník předvídá za trestný čin neodbytného pronásledování¹⁵⁰ trestní sazbu ve výši maximálně jednoho roku. Stejnou základní sazbu zvolil i český zákonodárce a přidal ještě možnost postihu formou zákazu činnosti. S ohledem na výši trestní sankce (jak u základní, tak kvalifikované skutkové podstaty) bych ráda zopakovala, co už bylo výše řečeno. V ČR je možné postihovat stalking v jakékoli jeho formě pouze jako přečin, ačkoli jde o úmyslný trestný čin.¹⁵¹ Z toho vyplývá několik důsledků pro trestní řízení a tresty v něm ukládané. Pachateli může být uložen jeden z alternativních trestů, jakými jsou např. trest domácího vězení (§60 TZ) trest obecně prospěšných prací (§62 TZ) či peněžitý trest (§67 TZ). Zároveň není nutné konat řízení před senátem a jeho předsedou, dle trestního řádu (dále jen “TŘ”) se v případě přečinu může konat řízení před samosoudcem, jehož výstupem může být rozhodnutí formou trestního příkazu¹⁵². Samosoudce rozhoduje v těchto věcech též o použití odklonů¹⁵³, a pokud uzná za vhodné, může stanovit státnímu zástupci

¹⁴⁹ VÁLKOVÁ, Helena. Proč by neměl chybět v novém trestním zákoníku „Stalking“. *Pocta Otovi Novotnému k 80. Narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 417

¹⁵⁰ *Beharrliche Verfolgung*, § 107a öStGB.

¹⁵¹ HORÁKOVÁ, M. Stalking – první zkušenosti. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 10, s. 221

¹⁵² trestní příkaz (§314e TŘ) je zjednodušeným rozhodnutím v trestních věcech, které může samosoudce vydat a to bez projednání věci v hlavním líčení, pouze na základě spisu. Má povahu odsuzujícího rozsudku. Podmínky pro jeho vydání a taxativní výčet trestů, které touto formou lze uložit stanoví §314e TŘ. Definice převzata z FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 443-444

¹⁵³ K odklonům v trestním řízení patří: podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání.

přiměřenou lhůtu k podání návrhu na schválení dohody o vině a trestu (§175b TŘ).¹⁵⁴ Vraťme se na tomto místě k případu ženy pronásledované a vydírané bývalým milencem, který jsme si nastínili v předchozí kapitole. Doplňme ještě pro celkovou představu některé z aktivit obviněného, ke kterým se uchýlil. Z usnesení Nejvyššího soudu: „[.....] *poté poškozená odjela motorovým vozidlem, jel za ní a chtěl ji vozidlem zatarasit cestu, když zastavila, přišel k ní a chtěl, aby vystoupila a pokud neotevře dveře, tak je rozbije, přitom rukou bouchal do vozidla a chtěl vytrhnout sklo z okna, nakonec si sedl k poškozené do vozidla, sahal na ni a znovu se domáhal obnovení intimního soužití, jinak o jejich vztahu řekne jejímu druhovi a zajistí, aby přišla o zaměstnání.*“¹⁵⁵ Posledním skutkem obviněného pak byl fyzický útok na policistu, který vystrašenou ženu jednoho dne doprovázel, aby ji chránil před jejím pronásledovatelem. Obviněný svým jednáním naplnil skutkové podstaty přečinu vydírání (podle § 175 odst. 1 TZ), přečinu nebezpečného pronásledování (podle § 354 odst. 1 písm. a), b), c), d) TZ) a přečinu násilí proti úřední osobě (podle § 325 odst. 1 písm. a) TZ) a byl odsouzen k souhrnnému trestu obecně prospěšných prací ve výměře 250 hodin a byl mu uložen zákaz řízení všech motorových vozidel na dva roky.

6.5.1 Polemika nad výší trestní sazby

Domnívám se, že nebudu sama, kdo se po prostudování tohoto usnesení neubrání otázce: je to opravdu dostatečný trest? V systému trestního práva můžeme obecně považovat výši trestní sankce, kterou předvidá zákon jako následek spáchání toho kterého trestného činu, za jakési měřítko škodlivosti a společenské nebezpečnosti daného činu. Maximální výše trestu odnětí svobody daná u trestného činu nebezpečného

¹⁵⁴ dohoda o vině a trestu (§175b TŘ) je postupem, při kterém obviněný (povinně zastoupený obhájcem), poškozený a státní zástupce uzavírají „přijatelnou“ dohodu o způsobu ukončení trestní věci, která podléhá schválení soudu. Ten se jejich jednání neúčastní. Pokud souhlasí s navrhovaným trestem, schválí jej bez dokazování viny ve veřejném zasedání odsuzujícím rozsudkem; dokazování se neprovádí. V praxi to pro státního zástupce znamená zjednodušení důkazní situace tím, že obviněný přizná svou vinu. Obviněný zase může doufat uložení mírnějšího trestu v porovnání s tím, který by mu byl jinak uložen. Definice převzata z JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 882-883.

¹⁵⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.7.2014, sp. zn. 4 Tdo 692/2014

pronásledování nás pak musí nutně vést k dojmu, že stalking je vlastně neškodné poblouznění, které ve svém důsledku v očích zákonodárce není ničím příliš závažným.

Z pohledu osob, které se staly obětmi nebezpečného pronásledování, je realita docela jiná. Nemálo z nich přirovnalo stalking k nekonečnému psychickému teroru a emočnímu znásilnění.¹⁵⁶ Odborníci z řad psychologů a psychiatrů přirovnávají dopady, které může stalking na oběť mít k dopadům znásilnění či domácího násilí, avšak jak můžeme vidět na případu nebezpečného pronásledování, zákonodárce stále ještě poněkud zkosnatěle reflektuje dopady na oběť zejména fyzického rázu.

Dle mého názoru je koncepce nebezpečného pronásledování jako skutkové podstaty, která měla vyplnit „díru“ v trestním zákoníku chybná. Nereflektuje dostatečně velmi nebezpečnou povahu jednání pronásledovatele a z tohoto pohledu nemohu jinak než považovat současnou horní hranici trestní sazby za tragicky nedostatečnou. Domnívám se, že zákonodárce se měl během procesu konstrukce skutkové podstaty vydat spíše cestou po vzoru německé právní úpravy, která pod §238 dStGB nazvaném *obtěžování* zahrnula i nejzávažnější formy stalkingu (jako nebezpečné vyhrožování, způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti). Základní trestní sankce odpovídá trestu odnětí svobody ve výši tří let, alternativou je peněžitý trest. U kvalifikovaných skutkových podstat pak reflektuje vysokou závažnost takového jednání odpovídající trestní sazbou.¹⁵⁷ Nadto německý dStGB zavádí tolik potřebnou generální klauzuli, která umožňuje jako obtěžování kvalifikovat i srovnatelná jednání, čímž zajišťuje stejnou ochranu obětem takového chování, které není taxativně vyjmenováno v zákoně, ale které představuje pro oběť obdobné nebezpečí. Německá úprava (stejně jako většina evropských úprav) však trestný čin obtěžování vede v jeho základní skutkové podstatě jako soukromožalobní delikt; já naopak souhlasím s jeho českým pojetím jako deliktu stíhaného z úřední povinnosti, zejména vzhledem k osobě oběti, zajištění jejího bezpečí a faktu, že mnoho případů stalkingu by zůstalo nepostižitelných (s ohledem na to, že

¹⁵⁶ BOON, J., SHERIDAN, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession: Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*. 1. vyd. Chichester: John Wiley & Sons, 2002, s. 10.

¹⁵⁷ §238 dStGB „Nachstellung“: (2) Trest odnětí svobody od tří měsíců do pěti let se uloží, jestliže pachatel vystaví činem oběť, příslušníka oběti nebo nějakou jinou oběti blízkou osobu nebezpečí smrti nebo těžkého poškození zdraví. (3) Způsobí-li pachatel činem smrt oběti, příslušníka oběti nebo některé jiné osobě blízké oběti, pak je trestem trest odnětí svobody od jednoho roku do deseti let.

pachatelem bývá v mnoha případech bývalý partner či osoba oběti blízká, v jejich případě se oběť může zdráhat řešit situaci soudní cestou).

6.5.2 K účinnosti trestních sankcí

Co se týče problematicky trestání nebezpečného pronásledování, ráda bych ještě doplnila, že kromě zvýšení základní trestní sazby (což je v rukou zákonodárce) by bylo vhodné, aby soudy začaly efektivně využívat všech prostředků, které jim zákon dává k dispozici. Bylo by vhodné využívat nejen trestněprávní, ale i psychiatrické či klinické intervence, která by mohla zajistit účinnou nápravu pachatele. Stejně jako Visinger bych ještě doporučila častější využití institutu zabezpečovací detence.¹⁵⁸ Naopak podmíněné tresty odnětí svobody, kterých soudy hojně využívají, dle mého názoru nepředstavují účinnou trestněprávní sankci, snad jen v případech pachatelů, jejichž škodlivé počínání bylo méně intenzivní a mělo kratšího trvání. V ostatních případech praxe ukázala, že podmíněný trest nevzbuzuje v pachateli pocit, že by se měl zdržet škodlivého jednání. Nadto jsou soudní zákazy a omezení, které mají za cíl upravit poměry mezi pachatelem a obětí, většinou pachateli spíše ignorovány.¹⁵⁹ Občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“) poskytuje tuto možnost úpravy poměrů prostřednictvím ustanovení §76b OSŘ v podobě uložení předběžného opatření. Podezřelému z trestného činu nebezpečného pronásledování tak může uložit, aby „*se zdržel setkávání s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním*“. Doba jeho trvání činí jeden měsíc, přičemž je možné jej prodloužit, avšak jen na maximální dobu v délce trvání jednoho roku (§76b odst. 3, 4 OSŘ). Ani v české praxi se však nepotvrdilo, že by toto předběžné opatření bylo pro pachatele zásadní překážkou v pokračování v trestné činnosti. Dle Horákové byla všechna předběžná opatření vydaná v roce 2011 Okresním soudem v Přerově porušena.¹⁶⁰

¹⁵⁸ VISINGER, Radek. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 336.

¹⁵⁹ např. pro studii dvojice Tjaden & Thoennes (1998) vypovědělo 81% obětí-mužů a 69% obětí-žen, že soudní příkaz byl jejich pronásledovatelem porušen. In PATHÉ, M. MULLEN, P. E., PURCELL, R., *Management of victims of stalking, Advances in Psychiatric Treatment*, 2001, vol. 7, s. 399

¹⁶⁰ HORÁKOVÁ, M. Stalking – první zkušenosti. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 10, s. 222

6.6 Procesní hledisko: související ustanovení

Trestní řízení jako celek je komplexním procesem příliš obsáhlým na to, abychom si jej krok za krokem prošli v rámci této diplomové práce. Slušelo by se však upozornit alespoň na vybrané instituty a ustanovení, která mají k trestnému činu nebezpečného pronásledování nejblíže.

6.6.1 Vazba

Prvním stěžejním institutem pro případy nebezpečného pronásledování je institut vazby (§67 a násl. TŘ). Obviněný je na základě rozhodnutí soudu dočasně zbaven osobní svobody a to pouze z důvodů taxativně vymezených zákonem. Nejčastěji aplikovaným vazebním důvodem u trestného činu nebezpečného pronásledování je důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán. Jedná se bezpochyby o vážný zásah do práv obviněného, je však zároveň nezbytným institutem pro zajištění ochrany oběti. Pachateli je tímto způsobem znemožněno, aby působil nežádoucím způsobem na oběť či jí i po sdělení obvinění dále pronásledoval. Důležitou změnou bylo přidání 4. odstavce k §68 TŘ novelou trestního řádu z 1. 1. 2012. Do té doby bylo možné vzít pachatele trestného činu nebezpečného pronásledování do vazby pouze na základě důvodů v ustanovení §68 odst. 3 TŘ¹⁶¹, který stanoví výjimky ze zákazu vzetí do vazby pachatele úmyslného trestného činu s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující tři roky. Přidáním 4. odstavce zákonodárce umožnil vzetí do vazby i pachatele trestných činů s horní hranicí trestu odnětí svobody tři roky a nižší, splní-li vazební důvod dle § 67 písm. c) TŘ, tzn., bude-li existovat důvodná obava, že pachatel „*bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.*“ Významnou změnou je z mého pohledu formulace „důvodná obava“, která sama o sobě stačí k tomu, aby bylo

¹⁶¹ Výjimky v případech, kdy pachatel: **a)** uprchl nebo se skrýval, **b)** opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení, **c)** je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se jí nepodařilo zjistit, **d)** již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo **e)** již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, nebo v takové trestné činnosti pokračoval, nebo byl za takovou trestnou činnost v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

možné vzít obviněného do vazby a zajistit tak bezpečí oběti a učinit pronásledování konečnou přítrž.

6.6.2 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Trestný čin nebezpečného pronásledování je jedním z taxativně vyjmenovaných trestných činů, u kterých je pro účely trestního řízení povoleno zjistit údaje o telekomunikačním provozu (spadají sem mobilní i pevné telefonní linky, email, fax atd.), které jsou předmětem telekomunikačního tajemství nebo na něž se vztahuje ochrana osobních a zprostředkovacích dat (např. údaje o volajícím a volaném čísle). To umožňuje §88a TŘ v případech, kdy nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo jen velmi těžko. Soud v takových případech nařídí jejich vydání státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu na návrh státního zástupce.¹⁶² Již zmíněná novela z roku 2012 přinesla usnadnění a zefektivnění práce i tomuto ustanovení, když přidáním 4. odstavce stanovila, že příkazu soudu není třeba, pokud k poskytnutí údajů dá souhlas uživatel daného zařízení. Tím byl značně usnadněn přístup policie k usvědčujícím důkazům v podobě desítek telefonátů a emailů, kterými pachatelé své oběti obvykle zahlcují.

6.6.3 Stíhání se souhlasem poškozeného

§163 TŘ taxativně vyjmenovává trestné činy, u nichž je souhlas poškozeného podmínkou zahájení a pokračování v trestním stíhání. Poškozený musí v takovém případě splňovat podmínku, která stanoví, že musí být k pachateli v postavení svědka, který má právo odepřít vůči němu odepřít výpověď¹⁶³ (§100 odst. 2 TŘ¹⁶⁴). Do katalogu trestných činů v §163 TŘ byl trestný čin nebezpečného pronásledování přidán zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

Institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním pachatele představuje významnou výjimku ze zásady oficiality a legality existující v českém právním řádu od

¹⁶² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 740-741.

¹⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3301.

¹⁶⁴ Dle §100 odst. 2 TŘ je takovým svědkem příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, manžel, partner nebo druh anebo jiná osoba v poměru rodinném nebo obdobném, jež by jeho újmu právem pociťovala jako újmu vlastní.

roku 1990. Zákodárce považoval za nutné zohľadnit fakt, že trestným stíhaním pachateľa môžu byť fakticky postihnutí i ďalší osoby, ačkoli jinak než trestne.¹⁶⁵ Zavedením tohoto ustanovení dal těmto poškozeným dispozici s trestním řízením do rukou a to až do stadia odvolacího řízení. Poškozený se tak může rozhodnout, zda si přeje, aby byl pachatel trestně stíhán. Pokud udělí souhlas s trestním stíhaním (což učinit písemně nebo ústně do protokolu), postup orgánů činných v trestním řízení se nebude nijak lišit od řízení o jakémkoli jiném trestném činu. Vysloví-li však svůj nesouhlas (nebo svůj předchozí souhlas vezme zpět), jde o rozhodnutí konečné, které již poškozený nemůže změnit a jako takové má za následek nepřipustnost trestního stíhání.¹⁶⁶

Zákodárce samozřejmě nemohl nechat dispozici s trestním stíhaním v rukou poškozeného bezvýhradně. V §163a TŘ uvádí případy, za kterých se souhlas poškozeného nevyžaduje a které budou stíhány *ex officio*. Půjde o případy, kdy byla trestným činem způsobena smrt, kdy poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena, dále v případech, kdy bude poškozeným osoba mladší 15 let nebo kdy je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.¹⁶⁷ Zejména poslední ze jmenovaných důvodů je stěžejní pro případy trestného činu nebezpečného pronásledování. Pachatel se obvykle nátlakem snaží oběť donutit, aby prohlásila, nesouhlasí s jeho trestním stíhaním, ba co více, v některých případech se oběť snaží přimět, aby prohlásila, že je jejím druhem a následně odmítla souhlasit s jeho trestním stíhaním. Pro takové případy je třeba obezřetný postup orgánů činných v trestním řízení, zejména pak Policie, nezbytný k odhalení takovýchto situací.

¹⁶⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 861-862.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ §163a odst. 1 písm. a) až d) TŘ

6.7 Praktické shrnutí: problémy spojené s případy stalkingu v aplikační praxi a jejich možná řešení

Uplynulo již více než šest let od doby, kdy byl trestním zákoníkem zaveden trestný čin nebezpečného pronásledování. Odborná veřejnost na počátku velice napjatě očekávala, osvědčí-li se konstrukce nebezpečného pronásledování tak, jak byla představena ustanoveními §354 TZ. Většina předvíдалa, že bude pro soudy problematické jednoznačně si poradit s neurčitými legislativními pojmy. Jak se s nimi aplikační praxe vypořádala, jsem vysvětlila v kapitole 6.3. Nyní bych se chtěla zaměřit na praktické problémy, se kterými se praxe setkala od roku 2010.

Praxe ukázala, že zpočátku bylo pro soudy problematické posoudit, zda případ spadá pod skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování nebo lze-li jej řešit v občanskoprávní rovině jako přešůpek proti občanskému soužití dle §49 odst. 1 písm. c) zákona č.200/1990 Sb. o přešůpcích.¹⁶⁸ Dle Horákové to vyplývá z relativně vysokého počtu přešůpů postoupených soudy k jejich posouzení jako přešůpků.¹⁶⁹ Důvodem je zejména problematický výklad legislativních pojmů *dlohodobosti* a *schopnosti vzbudit důvodnou obavu* (jimž jsme se věnovali v kapitole 6.3). De lege ferenda by bylo vhodné jejich zpřesnění novelou §354 TZ.

I dnes se v praxi často objevují případy, kdy se prostřednictvím opravných prostředků obvinění dovolávají zásady subsidiarity trestní represe, tedy že trestní právo představuje prostředek poslední instance, tzv. *ultima ratio* a že v jejich případě došlo k chybné aplikaci trestněprávních norem na typicky občanskoprávní (zejména rodinně právní) vztah. Nejvyšší soud v takovýchto případech vždy připomíná, že *použití trestního práva jako krajního prostředku zásadně nevylučuje vyvození trestní odpovědnosti pachatele v případech společensky škodlivých činů*.¹⁷⁰ Na tomto místě se ztotožňuji s výkladem poskytnutým Nejvyšším soudem. Fakt, že existuje netrestní norma aplikovatelná na daný případ, ještě nezakládá povinnost soudu postupovat výhradně podle ní.

¹⁶⁸ Přešůpku se podle tohoto ustanovení dopustí ten, kdo úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přešůpku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

¹⁶⁹ HORÁKOVÁ, M. Stalking – první zkušenosti. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 10, s. 222

¹⁷⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1594/2015

Pro posuzování případů nebezpečného pronásledování hrají klíčovou roli zejména soudní znalci z oboru psychologie, je však nutné si uvědomit, že stalking je fenoménem relativně novým, často přesahujícím úroveň odborných znalostí, které jsou od znalců požadovány. Šámal vypichuje, že znalci přibíraní k případům nebezpečného pronásledování, by měli dozajista mít odborné znalosti překračující obvyklý rámec požadovaných kompetencí.¹⁷¹ Dle mého názoru by stejně jako znalci měli své vzdělání a profesionální přístup zlepšovat orgány činné v trestním řízení a to zejména příslušníci Policie ČR, kteří často bývají první, kteří se dostanou s pachatelem a obětí do kontaktu a je naprosto nezbytné, aby byli spraveni o tom, jak v daných situacích postupovat. Jejich přístup má dle mého názoru naprosto zásadní vliv na konečný dopad trestného činu na oběť a je nutné, aby případy stalkingu nebyly orgány činnými v trestním řízení brány na lehkou váhu.

Co se týče ukládání trestů, bylo již mnohé řečeno v kapitole 6.5. Faktem zůstává, že se soudy uchylují k ukládání zejména podmíněných trestů, s nimiž zároveň ukládají některé z povinností nebo omezení dle trestního zákoníku. Dle mého názoru by bylo vhodnější a účinnější využívat trestů nepodmíněných, případně častěji využít institutu zabezpečovací detence a dalších, které by mohly na pachatele působit v psychologické či klinické rovině (např. psychoterapie).

7. Nebezpečné pronásledování v zahraničních právních úpravách

Již v úvodu této diplomové práce jsem si dala za cíl přiblížit čtenáři problematiku trestněprávní úpravy stalkingu nejen u nás, ale i v zahraničí. V předchozích kapitolách byla několikrát zmíněna úprava německá a rakouská, jakožto úprava v zemích, které jsou České republice blízko nejen geograficky a historicky, ale i svou kontinentální právní kulturou a které české právní úpravě do značné míry stály modelem. Na tomto místě bych se však chtěla zaměřit na právní úpravu v zemích, které jsou nám vzdálenější, aby tak čtenář mohl získat širší přehled o tom, jakými různými

¹⁷¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3293.

způsoby je možné problematiku stalkingu právně řešit. Pro tuto právní komparaci jsem zvolila následující státy: Italskou republiku, jakožto zástupce systému kontinentálního práva, avšak s rozdílným kulturním pozadím a přístupem; Spojené království Velké Británie a Severního Irska jakožto evropského zástupce systému common law; a konečně Spojené státy americké jakožto průkopníka na poli antistalkingového zákonodárství.

Pozn. aut.: Volný překlad zákonných ustanovení, stanovisek soudů a odborných publikací z anglického a italského jazyka je dílem autorky této diplomové práce.

7.1 Itálie

Itálie se zařadila k evropským zemím s antistalkingovou legislativou jen o necelý rok dříve než Česká republika. Novelou z února 2009¹⁷² do svého trestního zákoníku (dále jen „c.p.“¹⁷³) zařadila novou skutkovou podstatu postihující fenomén stalkingu pod hlavu XII mezi trestné činy proti osobě. Skutkovou podstatu nazvala *atti persecutori* (Art. 612-bis. c.p.)¹⁷⁴ a svou konstrukcí se poměrně značně podobá naší české. Před přijetím této novely si Itálie, stejně jako ČR, musela u případů stalkingu vystačit se skutkovými podstatami již existujících trestných činů, z nichž svou věcnou podstatou nejbližším stalkingu je trestný čin *obtěžování*¹⁷⁵, který však za trestné označuje obtěžování na veřejných prostranstvích, či místech přístupných veřejnosti, což je konstrukce, která v žádném případě nemohla uspět u čím dál častějších případů cyberstalkingu. Tlak na nezbytnost reagovat na vzrůstající počet případů stalkingu byl však silný (jeden z průzkumů mezi italskou veřejností přišel s alarmujícím zjištěním, že mezi lety 2002 a 2007 se až 20% osob stalo obětí stalkingu¹⁷⁶) a nakonec stejně jako v dalších evropských zemích dovedl i italského zákonodárce k přijetí již zmíněné novely.

¹⁷² Zákonné opatření č. 11 ze dne 23. 2. 2009

¹⁷³ *Codice Penale*. Aktualizované a úplné znění královské vyhlášky z 19. října 1930, č. 1398. Dostupné z: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>

¹⁷⁴ do češtiny překládáme jako „pronásledování“ Art. 612-bis., CP

¹⁷⁵ *molestia o disturbo alle persone* (Art. 660 c.p.)

¹⁷⁶ Sbabo, sub art. 612 bis, in Cod. pen. ipertestuale, Torino, 2009, 2794

Trestného činu pronásledování se dle italského trestního zákoníku dopustí ten, kdo svým úmyslným a opakovaným jednáním obtěžuje jiného tak, že u něho vyvolá přetrvávající a závažné pocity úzkosti nebo strachu nebo je takovým jednáním schopen vyvolat u jiného oprávněné obavy o bezpečnost vlastní či osob jemu blízkých nebo jej takovým jednáním přinutí ke změně obvyklých životních návyků.¹⁷⁷ Ani italská úprava v zákoně přesně nedefinuje legislativní pojmy jako např. „obtěžování“ a jejich výklad je tak ponechán v rukou právní praxe. Trestní tribunál v Bari judikoval, že pronásledování má podobu opakovaného chování, které u oběti vyvolává důvodné obavy z vážného nebezpečí a není směrodatné, zda se obavy oběti (z fyzického ublížení nebo týrání) nakonec naplní.¹⁷⁸ Doba, po kterou takové chování musí trvat, specifikována též není. Domenici k tomuto zdůrazňuje, že základním prvkem konstrukce skutkové podstaty trestného činu pronásledování není přesně určené časové období, ale fakt, že obtěžování a hrozby dříve či později způsobí následky předvídané zákonem.¹⁷⁹

Zajímavé je, že odbornou veřejností je pronásledování analogicky chápáno jako ustanovení speciální k trestnému činu domácího násilí, zejména v části, kdy je oběť následkem pronásledování nucena změnit obvyklé životní návyky.¹⁸⁰ Skutková podstata domácího násilí je naplněna tím, kdo násilím nebo hrozbami nutí jiného, aby něco učinil, nečinil nebo snášel (art. 610 c.p.)

Za zmínku stojí překvapivě vysoká dolní hranice, kterou trestní zákoník ukládá za naplnění základní skutkové podstaty pronásledování. Zákonodárce předvídá pro pachatele trest odnětí svobody v trvání od šesti měsíců do čtyř let. Za přitěžující okolnosti označuje trestní zákoník pronásledování, kterého se pachatel dopustil na bývalém manželovi či partnerovi, či na osobě, ke které jej váže citový vztah. Až o polovinu zvýšený trest pak hrozí tomu pachateli, který pronásleduje osobu nezletilou,

¹⁷⁷ Art. 612-bis. comma 1 c.p. a dále Tribunale di Napoli, G.i.p., 30.06.2009

¹⁷⁸ Tribunale di Bari, 6.4.2009, n. 768

¹⁷⁹ DOMENICI, Mauro. *Il fenomeno dello stalking e la sua disciplina normativa*. Ke stažení na <http://www.ordineavvocati.lu.it/files/download/NEWS//RELAZIONE-CONVEGNO-STALKING.doc>

¹⁸⁰ VALENTI, Rosa. *Delitto di atti persecutori (Stalking). Aspetti generali – presupposti – Elementi Costitutivi*. Publikováno dne 17. 2. 2011 na <http://www.diritto.it/docs/31100-delitto-di-atti-persecutori-stalking-aspetti-general-presupposti-elementi-costitutivi>

těhotnou ženu, osobu se zdravotním postižením nebo se takového jednání dopustí se zbraní nebo jako zamaskovaný pachatel, aby záměrně utajil svou identitu před obětí.

Trestný čin pronásledování je v Itálii stíhán na základě soukromoprávní žaloby oběti, trestní zákoník však zavádí výjimky, kdy jej bude stíhat *ex officio*, tedy z úřední povinnosti. Těmito výjimkami jsou případy, kdy je obětí osoba nezletilá, osoba se zdravotním postižením či dojde-li zároveň s trestným činem pronásledování ke spáchání jiného trestného činu, u kterého zákon předvídá postup z úřední povinnosti.¹⁸¹

7.2 Velká Británie

Pilířem britské antistalkingové legislativy je obsáhlý Protection from Harassment Act 1997 (dále jen „PHA“), který nabyl účinnosti dne 16. června 1997. Při druhém čtení v Parlamentu se o tomto zákonu (tehdy ještě ve stadiu návrhu) vyjádřil kancléř Lord Mackay of Clashfern slovy: „*Cílem tohoto návrhu zákona je chránit oběti obtěžování. Tento zákon bude chránit všechny oběti bez ohledu na zdroj obtěžujícího chování – ať již to bude pronásledování ze strany stalkera, rasové pronásledování či protispoločenské chování člověka ze sousedství.*“¹⁸² Tento zákon byl úspěšně přijat a zůstává v účinnosti i dnes. Legální definici obtěžování (tedy toho, co se skrývá pod pojmem harassment) bychom v něm ovšem hledali marně. Dle Crown Prosecution Service (britský ekvivalent státního zastupitelství, dále jen „CPS“) se jím pro účely PHA rozumí všechny ty druhy chování, které „*působí strach či rozrušení*“ (a které jsou vypočteny ve druhé části PHA) a chování, které „*způsobí u jiného strach z hrozícího násilí*“ (čtvrtá část PHA). Termín *harassment* může také zahrnovat obtěžování jednotlivce ze strany dvou nebo více obviněných nebo obtěžování více než jedné oběti.¹⁸³ Z hlediska konkrétních forem jednání, které jsou definovány jako obtěžování, vypočítává CPS příkladně opakované a nevyžádané pokusy o komunikaci a kontakt s obětí způsobem, u kterého můžeme předpokládat, že v jakékoli rozumné osobě vyvolá úzkost nebo strach.

¹⁸¹ Art. 612-bis. comma 4 c.p.

¹⁸² HL Deb ze dne 24. 1. 1997, vol. 577, cc 917-943

¹⁸³ převzato z webových stránek Crown Prosecution Service, http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/stalking_and_harassment/#a01

Ačkoli PHA od počátku cílil šířít svou ochranu i na případy stalkingu, mnoho obětí tohoto druhu pronásledování mělo pocit, že jejich případy nejsou trestním soudnictvím brány dostatečně vážně. Tím se ve Velké Británii rozvinula diskuze o potřebě zakotvení stalkingu jako specifického trestného činu. Tyto debaty nakonec vyústily v přijetí Protection of Freedoms Act 2012, kterým se novelizoval PHA a zahrnul tak pod sebe dvě nové skutkové podstaty trestného činu stalkingu (v podobě části 2A a 4A PHA).

Trestného činu pronásledování dle části 2A PHA se dopustí ten, jehož chování je považováno za stalking, přičemž ve 3. odstavci uvádí demonstrativní výčet takových způsobů chování.¹⁸⁴ Dopustí-li se pachatel některého (nebo vícero) uvedeného či podobného chování, hrozí mu trest odnětí svobody ve výši nepřesahující 6 měsíců nebo peněžitý trest. Část 4A PHA se věnuje trestnému činu takového pronásledování, které vyvolává strach z násilí, vážné obavy nebo úzkost. Po naplnění podmínek části 4A hrozí pachateli trestní sazba ve výši nepřesahující pět let, peněžitý trest, případně obojí.

K těmto dvěma skutkovým podstatám pak CPS dodává, že pronásledování je na rozdíl od obecného pojmu obtěžování pojmem specifickým. Novelou PHA byla vyplněna mezera v právu dotýkající se případů, kdy u oběti sice nedošlo k vyvolání strachu z možného násilí, přesto jí však pachatelovo jednání působilo vážné obavy a úzkost. Tato novela byla ve svém důsledku správným krokem ke zvýšení ochrany poskytované obětem stalkingu.¹⁸⁵

Z mého pohledu je dobrým a funkčním řešením zejména demonstrativní výčet jednání, které je možno považovat za stalking. Nechávají se tak otevřené možnosti pro postih pronásledování v jeho stovkách forem a zákonodárce tím zároveň umožnil i postih forem pronásledování dosud neznámých či neuvažovaných, spojených zejména s rychlým vývojem moderních technologií.

¹⁸⁴ section 2A (3) PHA: (a) pronásledování, (b) kontaktování nebo pokusy o kontakt s obětí jakýmkoli způsoby, (c) publikování informací týkajících se či domněle se týkajících oběti, (d) sledování užívání internetu, emailu a jiných forem elektronické komunikace obětí, (e) potulka, (f) rušení soukromého vlastnictví oběti, (g) pozorování nebo špehování oběti

¹⁸⁵ převzato z webových stránek Crown Prosecution Service,
http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/stalking_and_harassment/#b03

7.3 USA

Prvním státem v USA a vůbec prvním státem na světě, který přijal antistalkingový zákon, se stal stát Kalifornie v roce 1990. Od té doby následovaly její příklad postupně další státy americké federace a to především díky vzrůstající osvětě ohledně fenoménu stalkingu. Antistalkingové zákony se liší stát od státu, všechny však stojí na společných základech. Většina definuje pronásledování jako chování, které by v rozumné osobě vyvolalo pocit ohrožení nebo strachu o svůj život a zdraví či život a zdraví blízkých osob. Pro většinu států USA zároveň platí, že dva a více takových incidentů už zakládají stalkingové jednání označitelné jako trestný čin (v americké legislativě je používán termín *course of conduct*).¹⁸⁶

Jelikož není možné v rámci této diplomové práce podrobně rozebrat legislativu jednotlivých států USA, podívejme se nyní alespoň v kostce na úpravu problematiky stalkingu na federální úrovni. Tu bychom našli v §2261A 18 U. S. Code následujícím po §2261, který se zabývá trestným činem pronásledování ve spojení s domácím násilím. Stejně jako Velká Británie, také USA operují se standardem rozumné osoby, když hodnotí konkrétní případy pronásledování. Zjednodušeně řečeno: rozumný člověk ví (nebo má vědět), že jeho chování může v druhém člověku strach nebo pocit ohrožení. Trestní sankce je ukládána v závislosti na dopadu, který měl trestný čin pronásledování na oběť. Horní hranice základní trestní sankce činí maximálně 5 let, případně peněžitý trest nebo obojí.¹⁸⁷

¹⁸⁶ THE NATIONAL CENTER FOR VICTIMS OF CRIME. *Stalking*. Updated. Washington, D. C: U. S. Dept. of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2004, s. 4-6

¹⁸⁷ §2261(b) 18 U.S. Code, dostupné na: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2261>

Závěrem

Trestný čin nebezpečného pronásledování se zařadil do české trestněprávní legislativy 1. 1. 2010 v podobě ustanovení §354 TZ. Od té doby uplynulo již více než šest let, což je čas dostatečně dlouhý na to, abychom se mohli ohlédnout zpět a objektivně zhodnotit kvalitu této právní úpravy a vyvodit, zdali se českému zákonodárci podařilo v § 354 TZ vystihnout podstatu stalkingu v celé její šíři a komplikovanosti. Cílem této diplomové práce bylo komplexním náhledem na problematiku stalkingu dojít k odpovědím na tyto otázky.

Abychom takového hodnocení byli schopní, bylo nutné rozebrat stalking jako takový, a proto mu také v této práci bylo věnováno relativně velké množství prostoru. Bez toho, abychom znali příčiny, které mohou vést ke stalkingu, bez důkladné analýzy jednotlivých typů pachatelů a jejich motivací a bez dostatečného obeznámení se s dopady pronásledování na oběť bychom nebyli schopni objektivně posoudit ani to, je-li vůbec nutná regulace chování stalkerů prostředky trestního práva.

V práci jsem proto kromě pouhé definice stalkingu přistoupila k důkladnějšímu popisu nejčastějších forem stalkingu a představila jsem teorie zahraničních odborníků zaměřujících se na typy pachatelů a jejich motivací a hlouběji jsem se věnovala také subjektivně pocíťovaným dopadům pronásledování na oběť, které je dle mého názoru při rozhodování o jednotlivých případech stalkingu vždy nutné reflektovat.

Na tomto místě je nutné zmínit, že česká literatura je stále co se týče odborných studií stalkingu chudá na odborné publikace. Zabývá se jím pouze docentka Čírtková, avšak pouze z pohledu forenzní psychologie, nikoli práva. Zahraniční publikace proto byly pro účely psaní této diplomové práce neocenitelnou studnicí znalostí. Ze zahraničních publikací jsem pak také hojně čerpala při porovnávání české právní úpravy se zahraničními.

Ve druhé polovině práce jsem se zaměřila na právní analýzu samotného trestného činu nebezpečného pronásledování. Na základě nashromážděných poznatků můžeme tedy přikročit k již avizovanému hodnocení české právní úpravy stalkingu vtělené do skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování. Právní úprava tohoto trestného činu, kterou nám zákonodárce poskytl prostřednictvím trestního zákoníku, je dle mého názoru nedostatečná. Vzhledem k široké škále nejrůznějších druhů jednání, kterými může pachatel oběť pronásledovat, nepovažuji za vhodnou volbu

taxativním výčtem vymezit pouhých pět forem jednání, které mají tvořit stalking postížitelný trestním právem. Dle mého názoru se měl zákonodárce inspirovat např. německou právní úpravou, která provádí výčet demonstrativní a zároveň obsahuje i generální klauzuli k tomuto trestnému činu. Takové řešení by se jistě osvědčilo i u nás, zejména pokud vezmeme v úvahu neustálý pokrok moderních komunikačních technologií a s ním vzrůstající počet možných způsobů, jakými může být stalking realizován.

Pokud jde o následky trestněprávní odpovědnosti, česká právní úprava zvolila velmi mírnou trestní sazbu. Myslím si, že vzhledem k závažnosti, prokazatelně vysoké škodlivosti a velice rychlé eskalaci stalkingu (mnohdy vedoucí k vážným následkům), měla zákonná úprava zvolit vyšší trestní sazbu. Příkladem budiž trestní sazba předvídaná italskou úpravou.

Stalkingu je nutné věnovat zvýšenou pozornost, jelikož jde o problém aktuální. Jako doporučení by bylo vhodné zvážit osvětu ohledně tohoto celospolečenského problému zejména u orgánů činných v trestním řízení a soudních znalců. Případy stalkingu vyžadují svou komplexností specifický přístup a je nezbytné, aby odborníci, kteří se s nimi dostanou do styku, byli příslušně vyškoleni a obeznámeni s metodami správného postupu. Efektivní case management, jehož základem je také aktivní mezioborová spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a institucemi poskytujícími odborné poradenství a psychologickou pomoc obětem pronásledování, je dle mého názoru základním stavebním kamenem úspěšného řešení případů stalkingu.

Tuto práci bych ráda uzavřela konstatováním, že i navzdory nedostatkům a prostoru pro zlepšení právní úpravy nebezpečného pronásledování, není situace v českém právním prostředí nijak tristní, zvážíme-li možnosti, kterými lze v České republice postihovat stalking. Do budoucna však nevidím jiné východisko, než nutné přijetí alespoň některých výše zmíněných změn.

Použitá literatura

Monografie a sborníky:

- BOON, J., SHERIDAN, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession: Psychological Perspectives for Prevention, Policing and Treatment*. 1. vyd. Chichester: John Wiley & Sons, 2002, ISBN 0-471-49459-3
- COLLYAH, B. *English-Czech dictionary: Anglicko-český slovník*. 1.vyd. Praha: Fin, 2006. Finder dictionaries, ISBN 978-80-8600-265-1
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-213-4.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-2207-8
- ČÍRTKOVÁ, L. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRĚVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-750-8.
- FRYŠTÁK, M., ŽATECKÁ, E., Katedra trestního práva PF MU v Brně, *Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku*. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf
- GRĚVNA, T. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-513-8.
- JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-120-5.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-106-9
- MELOY, J. Reid (editor). *The Psychology of Stalking : Clinical and Forensic Perspectives*. San Diego: Academia Press, 1998. ISBN 0-12-490561-7.
- MILLER, B. F. *Encyclopedia & dictionary of medicine, nursing, and allied health*. 7th ed. Philadelphia: Saunders, c2003. ISBN 0721697917.

- PATHÉ, M. *Surviving stalking* [online]. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002,
ke stažení z <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam033/2001052720.pdf>
- PINALS, D. A. (ed.). *Stalking: psychiatric perspectives and practical approaches*. New York: Oxford University Press, 2007, ISBN 0195189841
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. přepracované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7
- VANDUCHOVÁ, M., GRIVNA, T. (ed.). *Poceta Otovi Novotnému k 80. Narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, ISBN 978-80-7357-365-2.
- WILLIAMS, M. *Virtually Criminal: crime, deviance and regulation online*. New York: Routledge, 2007, ISBN 9780203015223

Časopisecké články:

- ČÍRTKOVÁ, L. Cyberstalking – je možné se účinně bránit? *Právo a rodina*, 2013, č. 11
- ČÍRTKOVÁ, L. Expartner stalking a jeho podoby. *Právo a rodina*, 2011, č. 2
- ČÍRTKOVÁ, L. Nebezpeční expartneri. *Právo a rodina*, 2011, č. 3
- ČÍRTKOVÁ, L. *Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking)*. Dostupné z:
<http://www.psychomost.cz/view.php?cisloclanku=2008040002>
- DOMENICI, Mauro. *Il fenomeno dello stalking e la sua disciplina normativa*. Ke stažení na
<http://www.ordineavvocati.lu.it/files/download/NEWS//RELAZIONE-CONVEGNO-STALKING.doc>
- D'OVIDIO, R., DOYLE, J. A study on cyberstalking: Understanding investigative hurdles. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 2003, March, volume 72, n. 3, dostupné z: <http://www2.fbi.gov/publications/leb/2003/mar03leb.pdf>
- HORÁKOVÁ, M. Stalking – první zkušenosti. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 10

- IMRÍŠKOVÁ, R., PODANÁ, Z. Prevalence a charakteristiky stalkingu v České republice: výsledky viktimologického výzkumu. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 4
- MULLEN, P. E., PATHE, M., PURCELL, R., STUART, G. W., Study of Stalkers, *The American Journal of Psychiatry*, 1999, č. 156 (8), dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10450267>
- PATHÉ, M. MULLEN, P. E., PURCELL, R., Management of victims of stalking, *Advances in Psychiatric Treatment*, 2001, vol. 7
- VALENTI, Rosa. *Delitto di atti persecutori (Stalking). Aspetti generali – presupposti – Elementi Costitutivi*. Publikováno dne 17. 2. 2011 na <http://www.diritto.it/docs/31100-delitto-di-atti-persecutori-stalking-aspetti-generalis-presupposti-elementi-costitutivi>
- VÁLKOVÁ, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 9
- VÁLKOVÁ, H., GŘIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam v aplikační praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, č. 4
- VANTUCH, P. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle §354 trestního zákoníku. *Trestní právo*, 2011, č. 2
- VICHEREK, R. *Oběti trestných činů a jejich práva*, článek dostupný na webu epravo.cz: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>
- VISINGER, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11

Právní předpisy:

- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

Soudní rozhodnutí:

- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 3. 2004, sp. zn. 5 Tdo 253/2004
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1082/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1263/2012
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.4 2014, sp. zn. 7 Tdo 229/2014
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9.7 2014, sp. zn. 4 Tdo 692/2014
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1084/2014
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1594/2015

Ostatní:

- Bílý kruh bezpečí o nebezpečném pronásledování: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>
- Crown Prosecution Service on Stalking and Harassment:
http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/stalking_and_harassment/#a01
- HL Deb ze dne 24. 1. 1997, vol. 577, cc 917-943 (Záznam z debaty na zasedání horní komory Parlamentu Spojeného království)
- THE NATIONAL CENTER FOR VICTIMS OF CRIME. *Stalking*. Updated. Washington, D. C: U. S. Dept. of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2004
- Zákon o obětech trestných činů – základní informace pro jednání Republikového výboru pro prevenci kriminality dne 29. 3. 2012 ke stažení z:
<http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>
- Definice schizofrenie:
<http://zdravi.euro.cz/clanek/postgradualni-medicina/schizofrenie-457924>
- Definice činů jinak trestných:
<http://www.ius-wiki.eu/trestni-pravo/trestny-cin>

Název diplomové práce v anglickém jazyce

The crime of stalking under section 354 of the Criminal Code

Resumé

Tématem, kterým se zabývá tato diplomová práce, je trestný čin nebezpečného pronásledování podle §354 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Tento trestný čin ve své skutkové podstatě postihuje celospolečensky škodlivý psychologický jev, který nazýváme výrazem přejatým z anglického jazyka: stalking.

Práce cílí na komplexní uchopení trestného činu nebezpečného pronásledování a to zejména v kontextu fenoménu stalkingu v jeho forenzně psychologické rovině. Z těchto poznatků pak vychází závěry ohledně trestného činu samotného. Zároveň je cílem této diplomové práce poskytnutí návrhů *de lege ferenda* prostřednictvím komparace české trestněprávní úpravy s vybranými úpravami zahraničními.

Materie této diplomové práce je představena vymezením pojmu stalkingu a náhledem na jeho chápání jednotlivých etapách historie lidstva. Ve světle moderní doby jsou pak předkládány poznatky vyvracející časté mýty s fenoménem stalkingu spojené. Následující kapitoly pojednávají o formách a pachatelích stalkingu a představují problematiku tohoto jevu tak, jak je chápána zejména forenzní psychologií. Forenzně psychologické poznatky nám tak poskytují nezbytný odrazový můstek pro možnost dalšího zkoumání tohoto jevu optikou trestního práva. Pozornost je věnována specifickým formám stalkingu pro účel této práce nejzásadnějším. Kromě *ex-partner* stalkingu a *cyberstalkingu* se práce věnuje také pronásledování veřejně známých osobností, od něhož se výklad plynule přesouvá k nastínění procesu přijetí prvních *antistalkingových* zákonů ve světě i v České republice.

Pátá kapitola se zaměřuje na osobu oběti trestného činu nebezpečného pronásledování a s ní související materii Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, jejíž přijetí sehrálo důležitou roli v procesu zvyšování ochrany obětí trestných činů a rozšiřování katalogu práv, která jim náleží.

Šestá kapitola otevírá pomyslnou druhou část celé diplomové práce a je zároveň jejím hlavním pilířem. Trestný čin nebezpečného pronásledování je v ní analyzován zejména z hmotněprávního hlediska. Česká úprava tohoto trestného činu je podrobena důkladnému zkoumání se zaměřením na formulaci jeho skutkové podstaty. Tato kapitola zároveň poskytuje vhled do problematiky výkladu některých legislativních pojmů, kterých zákonodárce užívá a poskytuje jejich objasnění tak, jak je vykládá právní praxe. Tato kapitola se dále věnuje trestním sankcím předvídaným pro pachatele

trestného činu nebezpečného pronásledování a nabízí též polemiku nad jejich účinností. Opomenuta nezůstávají ani některá ustanovení trestního práva procesního, která mají k tomuto trestnému činu nejbližší. Závěrem šesté kapitoly jsou shrnuty poznatky aplikační praxe a prostor je dán souvisejícím návrhům de lege ferenda.

Poslední, sedmá kapitola, se zabývá právními úpravami nebezpečného pronásledování ve vybraných zemích a úvahou nad možnou funkčností některých prvků pro účely české právní úpravy.

Nashromážděné poznatky jsou shrnuty a zhodnoceny v závěru diplomové práce a prostor je věnován konečným úvahám de lege ferenda.

Summary

This thesis is focusing on the topic of the crime of stalking under section 354 of the Czech Criminal Code (Act. no. 40/2009). The offence of stalking captures in its merit the harmful psychological and social phenomenon known under the name *stalking*.

Aim of this thesis is to provide comprehension of the offence of stalking particularly in the context of the phenomenon on its broad forensic psychological level.

The conclusions about the crime itself are then derived from the observations made while examining stalking in its whole complexity. Aim of this thesis is also providing suggestions through comparison of the Czech legislation and legislations of selected foreign countries.

The topic of this thesis is opened with proper definition of the term stalking followed by and insight of its understanding and concept in the course of centuries.

Moving towards modern era, evidences contradicting common myths associated with stalking phenomenon are given, following the historical background. Following chapters deal with the perpetrators of stalking and introduce the problematics of stalking in the light of forensic psychology. Forensic insights are then used as a stepping stone for the journey towards examination of stalking through the lens of criminal law. In these chapters focus is primarily on specific forms of stalking which are the most vital for the purpose of this thesis. Besides ex-partner stalking and cyberstalking, this paper also focuses on stalking of public figures known as celebrity stalking. From the latter we move smoothly towards outlining the process of adoption of the first anti-stalking laws both in the world and in the Czech Republic.

The fifth chapter focuses on the victims of stalking and the related materia of the Act no. 45/2013 on crime victims. Adoption of this law played a significant role in the process of enhancement of the protection of crime victims and expanded the rights that benefit them distinctly.

Sixth chapter is opening the alleged second part of the thesis and at the same time it also stands as its main pillar. The offence of stalking as presented by Czech legislation is analyzed in detail with a focus on its merit. This chapter also provides the insight into the problematics of interpretation of some legislative terms used by the Czech legislature and consequently provides possible clarifications arising from the

interpretation of legal practice. Penalties anticipated for the perpetrators of the offence of stalking are being dealt with as well and the polemic with their effectiveness is offered. Articles of criminal procedure connected closely to the offence of stalking are not being overlooked either. Finally, the sixth chapter summarizes the findings that arose from putting the section 354 into practice. Space is given to related proposals de lege ferenda.

The last, seventh chapter deals with the legal regulation of stalking in selected countries and possible functionality of some legal elements for the Czech legislation are put into consideration.

All gathered findings are summarized and evaluated at the very end of the thesis. This part of the thesis is also dedicated to the final reasoning de lege ferenda.

Seznam klíčových slov

Trestní právo

Pronásledování

Stalking

Key word list

Criminal law

Crime of stalking

Stalking